דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסע.

ערשיינט יעדע וואָך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב יאָהרליך —.3 רוביל:
פיערטעל יאָהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העלער.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האַלביאָהריג —.6 „
פֿירטעליאָהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פֿראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפֿעניג, 10 קאפ.

Krakau. 20 September 1900. | נומר 38. | קראקויא, אלול תר"ס.

ה. תר"ס ← וואכענ־קאלענדער (לוח) ← 1900

די טעג פֿון חודש	וואָך	אלול סעפטעמבער־וורזעשיען	נייער ס. סעפטמ.	אלט. ס. סענטיא.
כ"ט	זונטאג	ערב ראש השנה.	23	10
א'	מאנטאג	יום א. דר"ה.	24	11
ב'	דינסטאג	יום ב. דר"ה.	25	12
ג'	מיטוואך	צום-גדליה.	26	13
ד'	דאנערס.		27	14
ה'	פֿרייטאג		28	15
ו'	שבת	פרשת וילך שבת שובה.	29	16

טאג	יאהר	קורצע פֿערצייכנונגען פֿון דער יודישער געשיכטע.
כ"ט	ה' תצ"ה	עלילת דם אין פאזען.
"	ה' תרכב	געשטאָרבען לאדי יהודית מאנטעפיאָרע
א'	ה' שי"ר	האָט מען אין רוים פֿערברענט ספרי תלמוד.
"	ה' הר"מ	געשטאָרבען אין קיוב הג' ר' מאיר ליבוש מלבים.
ב'	ה' ת"כ	געהרג'עט עקדה"ש ר' ישראל ור' טוביה אין רוזינאי.
ג'	ג' של"ט	געהרג'עט גדליהו בן אחיקם.
"	ה' תרכא	געשטאָרבען הג' ר' ישראל ליפשיץ (תפארת ישראל).
ה'	ג' תתפט	איז נתפס געוואָרען דער תנא ר' עקיבא.
"	ה' רצ"ז	האט זיגמונד פֿון פוילען זיך אנגענומען פֿאר די יודען אין ווילנא.
ו'	ה תקעב	געשטארבען הצדיק ר' ליבוש („דער שפאלער זיידע").

אינהאלט:

א) ראש-השנה — י. ל.
ב) איבער דאס גאלדענע נהעטא I — פאביוס שאך.
ג) די יודישע קאלאניאלבאנק.
ד) די יפו'ער שולען.
ה) פאליטישע איבערזיכט. — י. ל.
ו) בריעף פֿון ארץ ישראל. — דער אלטער ציוניסט.
ז) צייטונגס-שטימען. — א. ע.
ח) מען שרייבט אונז.
ט) די יודישע וועלט.
י) אלגעמיינע וועלטנייעס.
יא) דער שופר. געדיכט. — י. י. פראפוס.
יב) שטעהט אויף צו סליחות! ערצעהלונג. — מ. ספעקטאר.
יג) אויגען. מעשות פֿיר קינדער. I — ח. ד. נאמבערג.
יד) דער זשארגאן. — דר. נ. סירקין.
טו) עס פֿידעלט נישט. פֿעלעטאָן. — שלום עליכם.

צו אבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür II.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I, Rudolfsplatz 6.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

„דער יוד“ איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

באמבערגער'ס

קנאבען פענסיאנאט אשאפפענבורג (בייערן)

Aschaffenburg (Bayern).

אינסטיטוט פיר ערציהונג און אונטערריכט.

עס ווערען אויפגענומען יונגליך אין יעדען אלטער און געלערענט יודישע־און אלגעמיינע אנפאנגס־געגענשטענדע. פארציגליכע לעהרער. גוטע קאסט און אויפזיכט; ערציהונג שטרענג יודיש. מען קען זיך ערקונדיגען אצל ה"ר הגאון מוהר"ר חיים בערלין נר"ו אב"ד דק"ק עליזאוועטגראד (פריהער אין מאסקווא).

פראספעקטען גראטיס.

די דירעקציאן.

נייעס !! נייעס !!

בּרוכבענדער עלעקטרא־גאלוואנישע היילען גרינדליך נאך קורצען געברויך, ווי עס איז איבערצייגט געווארען, אז נאך 3 מאנאטליכען טראגען, ווירד דער ברוך פאללשטענדיג אויסגעהיילט. פרייז פאן איינער זייטע 6 רובל, צווייזייטיג 10 רובל. בויכבינדען פיר פרויען, עלאסטישע זאקען פיר געשוואלענע פיס, אונד פערשיעדענע אנדערע כירורגישע ארטיקלען — צו בעקומען נור ביים אפטישען־כירורגישען געשעפט אונטער דער פירמא: אלעקסאנדער, סענאטארסקא 22 ווארשוי.

אדרעססע:

„АЛЕКСАНДРЪ"
Сенаторская ул. № 22,
Варшава.

דא עס האט זיך געצייגט דאס מען מאכט נאך דיזע ברוכבענדער ביטען מיר אויפמערקזאם צו זיין אויף די אריגינעלע מיטין סטעמפעל פאן אונזער פירמא.

העברעאיש רוססישע ביכער

פיר שולען, הדרים אויך פריוואט.

1) „ראשון לחנוך" (געבעטע אונד רעליגיאן פיר אנפאנגער) אין 3 טהייל, איין טהייל 20 ק'.

2) „חנוך הדת" (דינים פאן „שולחן ערוך", איבערזעטצט אין רוססית) 50 ק' (מיט פארטא).

3) „בר מצוה" (אין רוססית) 20 ק', שאן געבונדען פיר איין מתנה — 60 ק'.

4) „מסלה ישרה" (איין מעטאדע גרינדליך צו ערלערנען לשון קדש) אין 3 טהייל — 45 ק', מיט איין "הוספה" 60 ק'; דער 1־טער טהייל בעזאנדער 20 ק'; דער 2־טער אונד 3־טער טהייל 40 ק'.

5) „תלמוד תורה" (איין פארברייטונג צו ערלערנען גרינדליך דיא תורה) 40 ק'; מיט איין „הוספה" אונד איין שליעסעל 55 ק'.

6) „האומן" (איין הריסטאמאטיא) דער 1־טער טהייל 30 ק'. מיט איין רוססישען ווארטערבוך — 50 ק'; דער 2־טער מיט דעם 3־טען טהייל — 70 ק'.

די אללע ביכער זיינען פון דיא רעגירונג בעשטעטיגט.

פיר שולען אונד מוכרי־ספרים — ראבאט.

Л. Р. Клячко, Одесса, Кузнечная № 38

יין ישמח לבב אנוש!

ווער עס וויל האבען אויף שבת ויום־טוב גוטע און כשר'ע ווײנע, נישט געפעלשט מיט שפּירטוס און אנדערע פאלשע שטאפען, זאל בעציהען וויין פון

יוסף געטליך, קראקא, אלטע ווייקסעלגאססע 29.

יעדער קען זיך לאזען דעם וויין אנאליזירען. פיר עכטהייט און כשרות גאראנטירט. פרייזקוראנט גראטיס

JOSEF GÖTTLICH, KRAKAU, Alte-Weichselgasse 29.

כירורגישע הינעקאלאגישע פריוואט־קליניק פון

ד"ר רייכשטיין און וואוועלבערג

אין ווארשא, לעשנא 31. די אנשטאלט געפינט זיך אין א גארטען. עס זענען דא שפעציעלע צימער פיר קימפעטארען (אהנע מעלדונג) פרייז פון 2 ביז 5 רו"כ. שטרענג כשר'ע קיך. אמבולאטאריום פון 10 ביז 12 אוהר.

ברוכ־בענדער!

האלטען איין דען שווערסטען ברוך אונד דריקען נישט דעם קערפער. נאגראדע פאן דאקטארסקע אויסשטעלונג.

D. MOSZKOWSKI,
Warszawa, Muranów 16

בהוצאת „בני ציון" בווארשא

יצא לאור ספר

למרנן ורבנן

כולל שטה מסודרת וברורה ע"ד עבודת האומה והציוניות השלמה.

מאת נ. סאקאלאוו.

הספר הזה הוא רב חכמות והאיכות ונדפס ביופי והדר בפארמאט גדול, ולמען ימצא לו בנקל מהלכים בקרב העם קצבנו לו מחיר קטן

50 קאפ.

וחברות ציוניות הקונות מעשרה אכסמפלרים ומעלה מקבלות ראבאט 30%. יש להשיג את הספר גם בכריכה מהודרה במחיר 80 ק'. המקחים בלי המשלוח. הממכר הראשי הוא בבית מסחר הספרים של לעווין־עפשטיין, ווארשא, גענשא 5. ואצל החברות „אהיאסף" „ותושיה בכל בתי מסה"ס, ובבית מערכת הצפירה.

פריילינען און דאמען

קענען זיך אויסלערנען גוט שניידען און נייהען אין אקורצע צייט דורך בריעף אין זארגאן, רוסיש אין דייטש. די מעטאדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלערנען. אויף תשובה א מארקע. ניט זוימט און פרעגט אן ביי:

Варшава, Госпожѣ Бертѣ Найдичъ.

די בוכהאלטונג.

איין גאנצער קורס מיט אלע ביילאגען אין רוסיש אדער זשארגאן, פיר איין קליינעם פרייז. פראספעקט שיק איך אומזיסט.

С. Л. Гельфандъ, Кіевъ, Деміевка.

עס פערקויפט זיך א

רעקרוטסקי זאטשאטני קוויטאנציע.

זיך ווענדען מיט בריעף:

Кіевъ, Большая Васильковская, 5

С. Н. РАБИНОВИЧУ.

II. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 38.

דער יוד

צייטשריפֿט
פֿיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פֿערלאַג: חברת „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האַלביאָהריג —.6 „
פֿירטעליאָהריג —.3 „
דייטשלאַנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פֿראנק.
אַנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאַנד—.10 שילינג.

פרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פעטיט
20 העלער, 25 פֿפֿעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

דער פרייז פֿיר רוסלאַנד:
גאַנץ-יאָהרליך —.5 רוביל.
האַלב-יאָהרליך —.3 רוביל.
פֿירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.

מען קען אויך אויסצאָהלען אין 3 ראַטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

קראַקויא, אלול תר״ס. נומר 38. Krakau, 20 September 1900.

צו די אבאנענטען.

מיר ערלויבען אונז מיטצוטהיילען, דאס מען קען איצט נאָך אויסשרייבען דעם „יוד“ אויף דאָס צווייטע האַלבע יאהר 1900 ד. ה. פֿון 1 יולי ביז ענדע יאהר צום פרייז פֿון 3 רובל. פֿון 1 אקטאבער ביז ענדע יאהר קאָסט דאס אבאנעמענט 1.50 רו״כ.

מיר בעטען די אבאָנענטען וועלכע דאַרפֿען איינצאָהלען פֿאַר דעם לעצטען קוואַרטאל אַריינשיקען דאס אבאנעמענט צו דער רעכטער צייט, כדי מיר זאָלען קענען פינקטליך צושיקען די בלעטער.

די אדמיניסטראציאָן.

ראש השנה.

אַ גאַנץ בעזונדערען אָרט פֿערנעהמט צווישען אונזערע ימים־טובים ראש השנה. ער האָט ניט צו דערצעהלען פֿון וויכטיגע געשעהנישען אין לעבען פֿון אונזער פֿאָלק, ער שטעהט ניט פֿערבונדען מיט דער געשיכטע, דאס איז ניט קיין יום־טוב, וואָס איז צוליעב אַ אַנדענקען צו דערצעהלען אויף אייביגע דורות. דער יום־טוב איז אויך ניט געבונדען מיט זכרונות פֿון אונזער לאַנד, מיט איהם זענען איבערהויפט ניט געקניפט זכרונות פֿון אַ וועלכען עס איז ארט. דער יום־טוב שטעהט העכער פֿון פאַקטען וואָס זענען געבונדען מיט די נעמען פֿון מענשען און לענדער. ער האָט איבערהויפט ניט צו ווייזען אויף אויסענווייניגסטע פאקטען, פֿון וועלכע מען קען דערצעהלען די קינדער און קינדס קינדער, און דאָך ליגט אין איהם „דער שטעמפעל פֿון אייביגקייט“, אַ טיפע קראפט, וואָס בעוועגט אזוי טיף דאס האַרץ פֿון יעדעם יודען. דאס איז די אינעווייניגסטע קראַפֿט פֿון דער אַלגעמיינער גערעכטיגקייט. אין דעם יום־טוב אין וועלכען עס ווערט געפֿייערט די אייביגקייט פֿון צייט, ווערט געפייערט די אייביגקייט און די הערשאַפֿט פֿון די געטליכע געזעצען אין מענשליכען לעבען. זענענדיג איין אויסדרוק פֿון די אייביגע געזעצען פֿון גערעכטיגקייט און אמת שטעהט דער יום טוב איבער דער ערד, איבער דער מענשהייט.

אין דעם גייסט פֿון דעם מענשען ליגט אַ כח, וואָס טרייבט איהם אַלץ העכער און ווייטער, אַלץ נעהנטער צו ברייגנען זיין לעבען אין הסכם מיט די גרויסע אייביגע אידעאַלען פֿון גוטס און גערעכטיגקייט. אין שטענדיגען טומעל פֿון לעבען, אין די שטענדיגע זאָרג, אין דעם שטרייט פֿון די תאוות מיט דער מאראל, אין דער מלחמה פאר׳ן לעבען געהט אַוועק דאס גאַנצע יאהר, און עס בלייבט אפילו קיין צייט ניט זיך אַרומצוקוקען, זיך אבצוגעבען חשבון פֿון דעם וואס איז איבערגעלעבט און געטהון געוואָרען. נור איצט ביי דעם אַריינטרעטען אין אַ נייעם יאָהר איז די צייט, ווען מען וואַרפֿט אראָב פֿון זיך אַלע דאַגות, ווען עס הערט אויף דער שטרייט און עס קומט דער טאָג פֿאר דאס לעבען פֿון דער נשמה. און דא שטעלט זיך יעדער די פֿראַגע: האָט ער ערפֿילט זיינע חובות צו די געזעצען פון מוסר? איז ער בעסער און העכער געוואָרען אין זיין מאראלישען לעבען? האָט ער זיך דערהויבען איבער דער נידריגער ערד? די פֿראַגען שטעלט זיך יעדער ניט אין מיטען גערויש פֿון לעבען, ווען עס שטעהט דער רייץ פֿאר זיינע אויגען, ווען די תאוות ציהען און שטופען איהם, ווען די מלחמה וועקט אין איהם דעם פֿערלאַנג צו נצחון און גבורה, צו נקמה און שנאה, נאר אזויגע פֿראַגען שטעלט זיך דער יוד אין די רוהיגע טעג, ווען ער שיידט זיך אב פֿון דער בערוישענדער מלחמה און גיט זיך אב מיט דעם, וואָס ער גיסט אויס זיין האַרץ פֿאר גאָט און פֿאר זיין געוויסען. פֿאר דעם מענשען שטעהט זיין שטרענגסטער ריכטער און דאס איז זיין אייגענעם געוויסען, פֿאר איהם קען ער זיך ניט פֿערענטפֿערען מיט אויסריידען, פֿאר זיך אַליין קען מען ניט זאגען פאלש און דאַן מוז זיך יעדער שלאָגען אין הארצען: חטאתי, עויתי, פשעתי. ווער האָט דען ניט געזינדיגט? ווער איז ריין?

ביים אבגעבען זיך חשבון געהט אונז דורך אַ שווידער דערזעהענדיג, ווי ווייט מיר זענען פֿון דעם וואָס מיר ווילען זיין. וויפֿיעל מאָל האָבען מיר נאכגעגעבען אונזערע געליסטען, וויפֿיעל מאל האָבען מיר געשטיקט אין זיך די ווערטער: דו זאָלסט ניט! דו טאָרסט ניט! איצט אָבער, בעטראַכטענדיג אלסדינג וואָס מיר האָבען איבערגעלעבט, בעת עס שטעהט מעהר ניט דער רייץ פֿאַר אונזערע אויגען און בעת די תאוות האָבען פֿערלאָרען זייער שטופענדע קראַפֿט, זעהען מיר נור אונזער שוואַכקייט, און קוקענדיג אויף דאָס פֿערגאַנגענע שרייען מיר: חטאנו, פשענו.

גרויס און ערהאַבען זענען די טעג, ווען אַ גאַנצעס פֿאָלק איז זיך מִתְוַדֶה, ווען אַ גאַנצעס פֿאָלק בייגט זיך אונטערטהעניג אונטער דאָס הויכע אייביגע געזעץ פֿון מאראל, ווען אַ גאַנצעס פֿאָלק וויל אבטרייסלען פֿון זיך די ערד, וואָס איז צוגעקלעבט צו זיין נשמה, און זיך דערהויבען צו גאָט. ווען אַ גאַנצעס פֿאָלק וויל זיך דערהויבען צו די הימלען און לעבען אין דער ריינער געטליכער לופֿט, וואו עס איז ניטא קיין שלעכטס און פֿאַלשקייט.

אמת, דאס פֿאָלק בעשטעהט פֿון מענשען, און מענשען האָבען ניט קיין פליגלען צו פליהען הויך איבער דער ערד, און, ווי נור מען קומט ווייטער אין בעריהרונג מיט׳ן לעבען, פֿאַלט מען ווידער אראב אויף די זינדיגע ערד מיט איהרע געליסטען און תאוות. אבער די מינוטען, ווען די נשמה ווערט גערייניגט, ווען אין איהר שטעהט אויף

איהר געטליכע קראַפט, ווירקען ערפרישענד און רייניגענד אויף דאס לעבען.

דער השבון, וועלכען מיר מאַכען נאָך יעדעם אבגעלעבטען יאהר, מאַכט אונזער לעבען פיעל טיפער. עס געהען נאָך אַמאָל פאר אונז פארביי אלע פאקטען פון אונזער לעבען, אבער ניט צופעליג און צוריסען, נאר געבונדען און בעלויכטען מיט אַ גרויסען ליכט, מיט דעם ליכט פון די אייביגע מאראלישע געזעצען. נאָך דעם השבון פיהלען מיר זיך ריינער, מיר פיהלען שטארקער אין זיך דאס בעדערפעניש און פערלאנג צו שטעלען אונזער לעבען אין אַ גרעסערען הסכם מיט דעם וואָס איז הויך און הייליג.

טרויריג איז אונזער אבגעגאַנגענער וועג און מיט פינסטערע וואָלקענס איז פערדעקט אונזער ווייטערדיגער וועג, אָבער געשטאַרקט מיט נייעם מוטה הויבען מיר אן דאס נייע יאָהר אהן שרעקען און אָהן מורא. דאס ליכט פון מאראל, מיט וועלכען מיר טרעטען אַרויס, וועט אונז אויך ווייטער בעלייכטען אונזער וועג און צוטרייבען די געדיכטע פינסטערע וואָלקענס, וואָס זענען צושפרייט איבער אונזער הימעל.

י. ל.

איבער דאס גאלדענע געהעטא.

I.

האָט איהר אַ מאָל געזעהן אַ פייגעלע, וואָס איז איינגעשפאַרט אין אַ גאָלדענעם שטייגעלע און הענגט אין איין שענעם זאַל! די אַנדערע פייגעליך שטעהען ביים פענסטער און קוקען צו און זענען זייער שוועסטער'ל זעהר מְקַנֵא. עס זיטצט אין אַ גאָלדענער וואָהנונג, עס ווערט געפיטערט און געשטאָפּט מיט כָּל טוב, און עס ווערט געבאָדען און געפוצט און מען שפיעלט זיך מיט איהר, מען מאַכט מיט איהר כָּבוֹד...

נאַרישע פייגעליך! אַז איהר וואָלט געקענט קוקען אין האַרצען אַריין, וואָלט איהר אייער אָרים שוועסטער'ל בעדויערט. דאָס גליק פון איין פייגעלע איז ניט צו עסען גוט און צו זיין געפוצט, ניין, עס איז געבאָרען פאַר די פרייע נאָטס וועלט, עס האָט פליגעליך צו פליהען און צו פלאַטערן; צו זינגען, צו לאַכען, צו וויינען, צו לעבען און צו ליבען איז עס בעשאַפען געוואָרען. וואָס זאָל זי נעביך טהון צו איהרע פליגעליך אין דעם שענעם זאַל? זי ווערט גאָר אויס פייגעלע, זי ווערט גאָר אַ מִין שפילכעלע, אַ אוננאַטירליכע זאַך. אָט איהר זעהט גליקליך, וואָרום איהר קענט פליהען, וואוהין איהרווילט און טהון וואָס איהר ווילט.

אַז מען קוקט זיך אָן די דייטשע יודען פון דער ווייטענס, מיינט מען, עס איז אַ גרויסער יום טוב ביי זיי. זיי הונגערן ניט, זיי פרירען ניט, זיי וואהנען אין שענע פאַלאַצען, האָבען גרויסע טיטלען און לעבען אין כל־טוב. אָבער עס איז פון דעסטוועגען ניט אַזוי ווי עס דוכט זיך. מיינט איהר, אַז די דייטשע יודען זענען פריי און גליקליך? ניין, זיי זענען נאָך אין געהעטאָ, נאָר אָהן מויערן, עס איז אַ גאָלדענעם געהעטאָ, אָבער זיי זענען נאָך אין געפענגנים ווי פריהער.

די רוסישע יודען האָבען טאַקע צָרות, נאָר זיי ווייסען דאָך ווער זיי זענען און וואָס זיי ווילען. אָבער די דייטשע יודען! וואָס זענען זיי? יודען אָהן יודישקייט, אַ נאַציאָן אָהן נאַציאָנאַליטעט. מען האָט זיי אָבגעהאַקט די פליגלען, מען האָט געמאַכט פון זיי אַ שפילכעלע, באַלד צו לאַכען, באַלד צו וויינען. זיי האָבען אויפגעהערט צו זיין יודען און האָבען נאָך ניט אָנגעהויבען צו זיין דייטשען, זיי הענגען אין דער לופט. זיי זענען נעביך אומגליקליכע בעשעפענישען.

איך האָב אין מיין לעבען געשטודירט פיעל פסיכאָלאָגיע און איך האָב די דייטשע יודען געפאָרשט און געפאָרשט, אָבער איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, איך האָב זיי נאָך ניט דערפאָרשט. אַ מאָל מיין איך, איך קען זיי גאַנ׳ץ גענוי, דערנאָך זעה איך אָבער ווידער, אַז איך האָב זיי ניט פערשטאַנען. וואָרום זיי זענען פול פון געגענזעצען. זיי האָבען צוויי נְשָׁמוֹת אין זיך, אַ יודישע און אַ דייטשע און די ביידע נְשָׁמוֹת האָבען שטענדיג מִלְחָמָה מיט איינאַנדער און מאַכען קיין שָׁלוֹם ניט. עס איז די אַלטע מעשה ווי ביי רבקה'ן. אַז זיי געהען פאָריבער פאַר אַ דייטשע זאַך, איז זיך מִתְגַבֵּר די דייטשע נְשָׁמָה אין זיי, און אַז זיי זענען ביי יודען, ווערט די יודישע נְשָׁמָה לעבעדיג.

פעלעטאָן.

עס פידעלט נישט!

(בריעף פון מנחם־מענדל׳ן צו שלום־עליכם׳ן)

(פאָרטזעצונג)

אויף מאָרגען גאַנץ פריה האָבען מיר זיך אויפגעזעצט זאלבאַפינפט אין צוויי בוידען: איך מיט מיין שותף אויף איין בויד, און דער מחותן מיט דער מחותנת׳טע מיט דער כלה אין דער אַנדערער בויד און מיר פאָהרען קיין סטרישטש. זיצענדיג מיט מיין שותף אין בויד, מאַך איך צו איהם אויף קאַטאָוועס:

— וויפיעל רעכענט איהר אַ שטייגער, רב פישעל, זאָל זיך דאָ אָנגעמען אויף אייער חלק אם־ירצה־השם?

— וויפיעל גאָט וועט געבען — מאַכט ער צו מיר מיט אַ זיפץ.

— אָבער אַ שטייגער, זאָג איך, מיט אַ פיפציגער וועט איהר זיין צופריעדען?

— הלואי, זאָגט ער, זאָל גאָט געבען.

— איהר זענט אַ גרויסער שוטה, זאָג איך, די מַכּוֹת זאָלען זיך זעצען מיינע שונאים, וואָס איהר וועט דאָ אם־ירצה־השם חאַפען מעהר פון ק"ן.

— אמן, אמן קיין עין הרע, מאַכט ער און שפייט אויס און גרייזעלט זיך די פאה; אפנים ער וויל נישט מע זאָל רעדען דערפון...

— זאָגט נור, רב פישעל, מאַך איך צו איהם. איהר האָט שוין אויף אייער לעבען אויסגעפיהרט עפּיס אַ סך שדוכים?

— דאַנקען השם יתברך, זאָגט ער, אַ פּאָר שדוכים האָב איך אויסגעפיהרט; איין שדוך האָב איך געמאַכט טאַקי ביי מיינם אַ פריינדיל פון היע, איך האָב אַ פריינדיל, אַ יוד אַ נגיד, ער האָט איין אייגענע שטוב מיט קלייטען צוויי, האָט ער אַ טאָכטער איין אלמנה, דאָס הייסט זי איז געוועזן איין אלמנה, היינט האָט זי שוין חתונה געהאַט, דאָס האָב איך זי חתונה געמאַכט, האָט זי זיך גע׳גט מיט׳ן מאַן, האָב איך איהר ווידער געגעבען אַ חתן טאַקי פון היע, און ווייטער עפּיס קיין שדוכים מאַכט זיך ניט... דאַנקען גאָט, מיר זענען שוין באַלד אין סטרישטש! מאַכט ער צו מיר און טהוט זיך אַ העצקע און מיר צעבוצקען זיך ביידע מיט די קעפּ. אַ פאַסקודנע גרעבלע, זאָגט ער, דאָ... אין סטרישטש... סע טרייסעלט אַרויס... די קישקעס!...

געקומען קיין סטרישטש זענען מיר פערפאָהרען אין דער שענסטער אַכסניה: "אָטעל נאָווע יאַרמעלינעק". דאָס איז אַ ברייטע, אַ געלע צוויי גאָרענדיגע שטוב מיט אַ טויער וואָס עפענט זיך גלייך אין שטוב אַריין, אַזוי אַז די פערד מיט די אורחים להבדיל. געפינען זיך כמעט אינאיינעם, און דערפאַר איז דער ריח זעהר ניט איינגענומען און וועל כולם די פליגען בייסען אַזוי, אַז ס׳איז פון זיי ניט אויס צו שטעהן! פערפאָהרען אויף דער סטאַנציע האָבען זיך די מחותנים צוגעלייגט אַביסיל אָברוהען פון׳ם וועג, די כלה האָט זיך גענומען אויספוצען ווי געוויינטליך אַ כלה, און איך מיט מיין שותף האָבען בעשטעלט ביי דער בעל־הבית׳טע (אַ גראָבע יודינע מיט אַ פערסמאלציווערטען פאַרטוך) גוטע פיש מיט אַ יוך אויף נייען פאַרשווינדליך.

— וואָס עפּיס נייען? מאַכט די בעלהבית׳טע, און דרעלעוועט זיך די נאָז, אַז בסך הכל זענט איהר דאָ נור פינף איהרע?

— ניט אייער באַבעם דאגה, רוף איך מיך אָן צו איהר, אַ יודינע איז דיר קיין קאַטאָוועס ניט! אַז מע הייסט אייך קאָכען אויף נייען פאַרשוין, בעדאַרפט איהר קיין קשיות ניט פרעגען.

אַזוי האָב איך איהר אָבגעהאַקט די פליגעל און מיר האָבען זיך אַוועקגעזעצט אַרויסקוקען אויף אונזערע מחותנים פון חתנ׳ס צד.

— ווי מיינט איהר, רב פישעל, זאָג איך צו מיין שותף, אַ שטייגער עס קען זיך מאַכען, אַז זיי זאָלען ערגיץ בלייבען נעכטיגען אין וועג?

— אָי, אָי, אָי, זאָגט ער, עס קען זיך זעהר מאַכען.

— בייסט אייך אָב, זאָג איך, די צונג! למאי זאָלען זיי טהון אַזאַ נאַרישקייט? מיר דאַכט ווערדליג ס׳איז איצטער ליכטיגע נעכט איז גלייכער זיי זאָלען אַריינפאָהרען אין דער נאַכט אַריין אַבי קומען אַהער אויף נעכטיגער, איידער זיך וואַלגערען ערגיץ אין אַ קרעטשמע?

אַ סך גלייכער, זאָגט ער, זיי זאָלען קומען אַהער אויף נעכטליגער, איידער זיך וואַלגערען ערגיץ אין אַ קרעטשמע.

— איהר זענט אַ גרויסער בריה, זאָג איך, נאָכזאָגען יענעם אַלסדינג

דערויף איז ניטאָ וואָס צו לאַכען, אויף דעם דאַרף מען וויינען. די דייטשע יודען שפּיעלען אין דער וועלט אַ גרויסעטרויערשפּיעל. זייער אינוועניגעס לעבען איז נאָך טרויריגער ווי ביי די רוסישע יודען. וואָרום דער רוסישער יוד האָט דאָך אַ היים, אַ פינסטערע, אַ צָרָה׳דיגע היים, אָבער פאָרט אַ היים, וואו ער פּאַסט אריין מיט זיין נאַטור, וואו ער געפינט זיך צו רעכט, אָבער דער דייטשער יוד איז נעביך מיט זיין גייסט און מיט זיין געמיטה נע־ונד, ער בלאָנזעט אַרום. ער מאָר ניט זיין, וואָס זיין יודישע נאַטור וויל, און ער קען ניט זיין וואָס די דייטשע מאָדע וויל פון איהם.

דער דייטשער יוד איז אַ קאָכלעפעל, ער מישט זיך אומעטום און ער קאָכט, אָבער — אַז דאָס עסען איז פאַרטיג דאַרף מען מעהר קיין קאָכלעפעל ניט און מען שטעלט איהם אַוועק אין אַ זייט. דער דייטשער יוד איז אַ מין שַדְכָן, ער פערשדכ׳נט אַלע בעוועגונגען און אַלע ריכטונגען מיט דעם דייטשען פאָלק. וואו עס קומט אַ נייעס, הֶן אין פּאָליטיק, הן אין ליטעראַטור אָדער קונסט, איז דער יוד דער ערשטער וואס האַפּט זיך צו דערצו און בעגייסטערט זיך און אַגיטירט דערפאַר, ביז דאָס נייע ווערט בעקאַנט און בעריהמט. אָבער אַ שדכן צו זיין איז גאָר קיין גוטער עֵסֶק ניט. פאַר דער הַתּוֹנָה איז ער איין גוטער פריינד, אָבער נאָך דער התונה וואַרפט מען איהם אויף אַ בְּכָבוֹדיגען שטייגער אַרויס. מען וויל ניט דורך איהם דערמאָנט ווערען, אַז מען האָט ניט אויס ריינער ליעבע התונה געהאַט. איז נאָכהער דער שדוך ניט גוט, דאַן וועה צו איהם, — דאַן איז ער דאָך אין דעם אומגליק שולדיג.

ווער עס וויים די געשיכטע פון דעם ליבעראַליזם, דער וויים, וואָס די דייטשע יודען האָבען זיך געאָפּפערט פאַר איהם. 20 יאָהר האָבען זיי פאַר איהם געאַרבעט, האָבען אַגיטירט, רעדען געהאַלטען, ביכער געשריבען, האָבען די גאַנצע וועלט אומגעקעהרט קאַפּויר, האָבען זיך געשלאָגען און געריסען מיט די קאָנזערוואַטיווען און מיט דער רעגירונג פאַר דעם גרויסען אידעאַל פון פרייהייט. און וואָס האָבען זיי געהאַט פאַר איין דאַנק דערפאַר? דאָס דייטשע פאָלק איז ניט געוואָרען ליבעראַלער ווי פריהער און זיך אַליין האָבען זיי געוויס ניט גענוטצט, מען האָט זיי פיינט ווי פריהער, מען זידעלט זיי ווי פריהער. אומזיסט געקאָכט זיך און געררידערט. זיי אַליין זענען געבליעבען — יודען, אויב ליבעראַלע אָדער קאָנזערוואַטיווע יודען, דאָס זעהט דאָס פאָלק ניט געשריבען אויף די שטערענס, אָבער זיי זענען — יודען. און די ליבעראַלען ווילען טאַקע אויך ניט פון זיי וויסען. דער שדוך איז פאַרטיג, וואָס דאַרף מען דעם שדכן? איצט זענען זיי אַוועקגעלאָפען פון די ליבעראַלען און האָבען זיך מיט גרויסער הִתְלַהֲבוּת צוגעהאַפּט צו דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. ווי לאַנג וועט עס דויערן? זיי וועלען אויך דאָרט באַלד איבערדריסיג זיין, מען וועט זיי זאָגען: „געהט יהודים, געהט, איהר זענט טאַקע גוטע אַגיטאַטאָרען, אָבער מיר דאַרפען אייך ניט!"

און מיינט איהר עפּיס, אַז די דייטשע יודען זענען עוסק מיט פּאָליטיק לשמה? מיינט איהר, אַז זיי האָבען געוואָלטיג ליעב די נייע געזעצעליך? ניין! אָבער זיי פיהלען זיך אומגליקליך אין זייער האַרצען און זיי זוכען עפּיס, אום צו רעדען און צו אַרבייטען און צו פערגעסען זייערע אונצופרידענהייט. די פּאָליטיק איז פאַר זיי שנאַפּס, מאָרפיום, זיך צו בעטויבען.

וואָרום יעדער מענש האָט פון דער נאַטור אויס איין בעדערפעניש צו לעבען אין געזעלשאַפט, און פערקעהרען מיט אַנדערע מענשען, וואָס דענקען און פיהלען ווי ער. דער קולטור מענש מוז האָבען איין חברה מענשען וואָס זיי פערשטעהען איהם, וואָס זיי ערקענען אָן, וואָס ער טהוט און פאַר וואָס ער אַרבייט. דער דייטשער יוד האָט אָבער די דאָזיגע חברה ניט. ער האָט געלערנט פון קינדהייט אָן, אַז איין יוד זיין איז איין אומגליק און אַ שאַנד און ער בעגניגט זיך ניט דערמיט, אַז זיינע ברידער האָבען איהם ליעב, ער וויל ניט פאַר זיי אַרבייטען, ער וויל אַרבייטען פאַר די גרויסע דייטשע נאַציאָן, און ער זוכט מיט געוואַלט, דאָרטען איינצודרינגען, טאָמער וועט עס איהם דאָך גליקען, אַז מען וועט פערגעסען זיינע עלטערן און מען וועט איהם אָננעהמען מיט׳ן גאַנצען האַרצען. אָבער זיין יודישקייט בעגלייט איהם ווי אַ שאָטען אומעטום און פערביטערט איהם זיין לעבען. ער שפּרינגט אַרום פון איין בעוועגונג און

ווי אַ פּאַפּאָגאַי; איך וואָלט אַ בעלן געוועזען הערען פון אייך אַמאָל איין אייגען וואָרט...

דערווייל אַזוי ווי מיר רעדען דאָ פאָהרט צו אַ בויד מיט פיער פערד ברענענדיגע. דער ערשטער וואָס איז אַראָבגעשפּרונגען פון דער בויד איז געוועזען רב אָשר דער שדכן. ער האָט מיך דערזעהען האָט ער מיך אַרומגעהאַפּט קושען גלייך ווי מיר וואָלטען זיך שוין ניט געזעהען אַ יאָהר צעהן.

— וואָס מאַכט איהר גוטס? רופּט ער זיך אָן צו מיר און חאַפּט מיך און שלעפּט מיך אַוועק אין שטוב אַריין; קומט, רב מנחם מענדיל, לאָס איך אייך האָטש דערצעהלען די נסים ונפלאות, ווי אַזוי איך האָב געשפּאַלטען דעם ים, אַראָבגעבראַכט אהער דעם פּעמפּיק, געבען זאָל איהם גאָט קריינק מיט מאַיאָווע קדחת, ווי איך האָב מיך איינגעריסען דאָס געזונד, איידער איך האָב ביי איהם געפּועלט ער זאָל געבען זיבען טויזענד קערבליך.

— וואָס הייסט, זאָג איך, זיבען טויזענד? מע האָט דאָך געשמועסט פון צעהן?

— וואָס אַרט אייך, מאַכט ער צו מיר, איך האָב דאָך געמוזט שרייבען אַז ער גיט צעהן; געבען גיט ער נור זיבען, דאָס הייסט ער האַלט ביי זעכס, נאָר ער וועט געבען זיבען; נישקשה, איהר זאָלט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, רב מנחם מענדיל, איבער דריי טויזענד קערבליך צעגעהט זיך ניט ביי מיר קיין שדוך; פערלאָזט זיך אויף מיר, איך הייס אָשר!... וואו האַלט איך? יאָ, אַז איך האָב מיך שוין גוט אויסגעגלייכט מיט איהם פאַר׳ן נדן, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט אַז ער וויל אָקעגען זעכס טויזענד האָטש האַק איהם, האָטש בראָק איהם; נאָכדעם אַז איך האָב שוין דורכגעקוועטשט דאָס אויך, האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט... איהר זענט דאָ, רב מנחם מענדיל, זעה איך אַ היימישער שוין, הייסט זייט מוחל געבען אַ ביסיל בראַנפען מיט עפּיס פערבייסען, עס חלש׳ט מיר דאָס האַרץ; מע וואָלט בעדאַרפט אַ פרעג טהון ביי דער בעל־הבית׳טע, וואָס האָרכט זיך עפּיס מכח וועטשערע?

— פאַר וועטשערע, זאָג איך, זאָלט איהר זיך גאָר ניט זאָרגען; וועטשערע האָב איך בעשטעלט אויף נייען פאַרשוין און דוקא פרישע פיש מיט אַ יוך, און משקה האָב איך געבעטען זאָל מען צו גרייטען אַ פּאָר פלעשליך פון דעם דאָזיגען מין, וואָס מע מאַכט דערויף בורא פרי הגפן.

— לחיים, רב מנחם מענדיל סערדצע, מאַכט ער צו מיר און וויל מיך אַרומנעמען קושען, ווייסט איהר וואָס איך וועל אייך זאָגען מיין טהייערער? איך שווער אייך בנאמנות, איהר זענט אַ געבאָהרענער שדכן! לחיים! לאָז גאָט געבען מיר זאָלען דורכשלאָגען דאָס דאָזיגע ערשטע געשעפטיל, דער שדוך זאָל זיין געמאַכט, וועלען מיר אם ירצה השם מאַכען און מאַכען! אָט פיהר איך מיט זיך איצטער אַ פריש פּעקיל סחורה ביי זיך אין קעשעני, גלייבט מיר, איין חריפות אין דער וועלט. איך בין אָנגעלאָדען מיט רשימות אפשר אויף ש״ן אלפים קאַרבען... יאָ איז וואו האַלט איך?

— איהר האַלט, זאָג איך, אַז אייער מחותן האָט זיך אַוועקגעשטעלט, אויף וואָס האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט?

— יאָ, זאָגט ער, האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט אויף אַ נייעם פּסוק. באשר, זאָגט ער, רב איציקיל פּימסענהאָלץ איז אַוודאי אַשענער מענש און אַ גרויסער מיוחס („אַ שענערער פון אייך, זאָג איך, איז ער אַוודאי!") נאָר וואָס דען קוועטשט מיך? מיך קוועטשט דאָס קרן, מי יודע וואָס דאָס איז? „סטייטש, זאָג איך צו איהם, רב חיים, זאָג איך, איהר זעהט דאָך, זאָג איך, וואָס מיין שותף מנחם מענדיל שרייבט מיר, זאָג איך, נאָט לייענט", זאָג איך, און שטופּ איהם די טעלעגראַם גלייך אין פּנים; איך וויים גאַנץ גוט, אַז ער איז אַ גראָבער יונג, קען ניט לייענען אַ וואָרט און אַז ער דאַרף זיך התמ׳נען, טהוט ער אויס די קאַפּאָטע, און פערשליסט זיך באַזונדער אין אַ חדר, און שוויצט גוט ביז ער לייגט די חתימה... עס קען זיין, מאַכט ער צו מיר, אַז ס׳איז טאַקי פיין און שען אַרום און אַרום, איך האָב אָבער מורא, זאָגט ער, פאַר׳ן פּריזיוו; טאָמער האָט ער נאָך נישט געפּטר׳ט, זאָגט ער, דעם פּריזיוו, וועל איך נאָכדעם בעדאַרפען האָבען מיט איהם צו טהון, וואָס טויג מיר אַ פרעמדע באָמבע?... איז דאָך מיר געוואָרען שלעכט, געה איך און האָפּ אַרויס ווידער אַמאָל אייער טעלעגראַם און זאָג איהם: וואָס דערצעהלט איהר מעשיות פּריזיוו־שמיזיוו, אַז דער חתן האָט אַ ווילגאָדע פּערווי זראַד, האָט ער עפּיס מורא פאַר׳ן פּריזיוו? נאַט זעהט וואָס מיין מנחם מענדיל שרייבט מיר פון יאַמפּעלע! און איך נעם און לייען איהם אייער טעלעגראַם נישט „פּערווי סאָרט", נאָר „פּערווי זראַד". האַ, רב אשר קען פיהרען אַ שדוך? לחיים, רב מנחם מענדיל!

— וואָס פּלעשטשעט איהר, רב אשר? רופ איך מיך אָן צו רב אָשר׳ן — וואָסער זראַד? וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?

די אַנדערע.— עס איז אומעטום דאָסזעלבינע. ער געפינט קיין גליק, ער געפינט קיין רוה. (ענדע קומט). פאַביוס שאָך.

די יודישע קאָלאָניאַל־באַנק.

דער סעקרעטאר פון דער יודישער באַנק, ה. דזשעמס לעווי איז אונז מודיע פאָלגענדעס:

מיר האָבען צוגעזאָגט גלייך צו שיקען די אַקציען אַלע אַקציאָנערען וועלכע האָבען בעצאָהלט פאַר זייערע אַקציען ביז צום סוף יוני דאָס גאַנצע געלד. אונזער וואָרט האָבען מיר געהאַלטען, און דעם 3 און 10 אויגוסט האָבען מיר געשיקט 2 קאַסטענס מיט אַקציען דעם ה' גר. לוריא אין פינסק, ער זאָל זיי פונאַנדערשיקען די אַקציאָנערען אין רוסלאַנד. ליידער אָבער האָט מען די קאַסטענס אויף דער גרעניין פערהאַלטען, איצט איז אָבער שוין אַלעס אין אָרדנונג. די אַקציען זענען אין וואַרשוי אין צאָלאַמט, און מיר האָפען, דאָס העררר לוריא וועט די אקציען באַלד בעקומען און זיי צושיקען אַלע אונזערע אַקציאָנערען.

אויך קענען מיר צוגלייך מודיע זיין, דאָס זייט יענער צייט זענען ווידער 1,000 אַקציען אין מעהר אַלס 100 שטעדט פון רוסלאַנד געשיקט געוואָרען און נאָך 3,000 אַקציען פאַר אונגעפעהר 150 שטעדט וועלען אָבגעהען זעהר באַלד, דען זיי זענען שוין גאַנץ פאַרטיג.

די שולען אין יפו ווערען ניט פערמאַכט.

העררר בארבאש איז געוועזען אַזוי פריינדליך אונז איבערצוגעבען דאָס רעזולטאַט פון זיינע פערהאַנדלונגען מיט דער אַליאַנס איזראַעליט איבער די יפו'ער שולען.

1. די הוצאות אויף די יפו'ער שולען זענען אויסגערעכענט אין אַנ'ערך פון 21,000 פראַנק אַ יאָהר און ווערען געדעקט אַזוי:

די אַליאַנס גיט יעהרליך	5,000 פראַנק
דער אָדעסער קאָמיטעט	4,000 „
ה. וויסאצקי	4,000 „
שְׂכַר לִמּוּד	3,000 פראַנק
דער אַקציאָנס־קאָמיטעט	2,000 „
נְדָבוֹת	3,000 „

ווען פון די נדבות וועט ניט איינקומען די גאַנצע סומע, ווערט דאָס איבריגע נייטהיגע געלד געדעקט צוזאַמען פון די חוֹבְבֵי־צִיוֹן און פון דער אַליאַנס.

די פיהרונג פון די שולען געהערט צו דעם צענטראַל־קאָמיטעט פון דער אַליאַנס, וועלכער האָט דאָס רעכט צוצונעהמען און אָבצוזאָגען לעהרער, ווען ער וועט נור עס געפינען פאַר נייטהיג.

דאָס אַלגעמיינע פראָגראַם פון אַליאַנס ווערט איינגעפיהרט אויך אין די יפו'ער שולען, נאַר מיט דעם אונטערשיד, וואָס די העברעאישע שפראַך, יודישע געשיכטע און ליטעראַטור וועלען פערנעהמען אין פראָגראַם דעם גרעסטען אָרט. אין די נידריגע קלאַסען וועט אַלעס געלערענט ווערען נור אויף העברעאיש. פראַנצויזיש, אויב עס וועט נור איינגעפיהרט ווערען, וועט געלערענט ווערען ווי אַ פרעמדע שפראַך. אין די העכערע קלאַסען וועלען פאַר די העברעאישע געגענשטענדע אָבגעגעבען ווערען ניט וועניגער ווי 3 שעה אין טאָג, די אַלגעמיינע וויסענשאַפטען וועלען געלערענט ווערען טהיילס אין העברעאיש און טהיילס אין פראַנצויזיש, ווען זייער לערנען אין העברעאיש וועט ניט קענען געפיהרט ווערען מיט ערפאָלג.

די דעטאַילען פון פראָגראַם וועלען אויסגעאַרבעט ווערען אויפ'ן אָרט צוזאַמען פון דעם פערטרעטער פון אַליאַנס מיט דעם פערטרעטער פון די חובבי ציון.

די פערטרעטער פון די חובבי ציון האָבען דאָס רעכט צו בעזוהען די שולען און אָבצוגעבען וועגען זיי דין וחשבון. אַזוי ווי די אַליאַנס איז פעראַנטוואָרטליך פאַר די דורכפיהרונג פון דעם אָנגענומענעם פראָגראַם, וועט זי זיך אויך שטענדיג רעכענען מיט די מיינונגען פון די חובבי ציון אָבער די פערטרעטער פון די חובבי ציון האָבען ניט דאָס רעכט אַליין אָהן ערלויבעניש פון דער אַליאַנס זיך אַריינצומי'שען אי'ן דער פיהרונג פון די שולען.

— וואָס אַרט אַייך, מאַכט ער, איך האָב דאָך געמוזט אַזוי זאָגען, אַ ניט וואָלט ער זיך ניט גערידהרט פונ'ם אָרט אָט דער פעמפיק! אַצינד, אַבי איך האָב איהם נור אַראָבגעבראַכט אַהער, וועט ער שוין ביי מיר, זייט זיכער, צוריק ניט פאָהרען, ער וועט ביי מיר קריכען אין זאַק אַריין ווי אַ חזיר! רב איציקילס זוהן מעג נישט האָבען קיין פיציל זראַד וועט דער שדוך אַלץ זיין אַ שדוך, איך האָב צו איהם אַנדערע כלים, איך זאָג איהם גלייך, אַז מען האָט איין אַלטע מויד אַ פאַסקודנע נעמט מען זיך ניט איבער!... איהר מעגט זיך שוין פערלאָזען אויף מיר, רב מנחם מענדיל, לחיים, איך הייס, פערשטעהט איהר מיך, רב אשר!

— איהר מעגט, זאָג איך, הייסען זיבעצען מאָל רב אָשר, פערשטעה איך אַלץ ניט וואָס איהר רעדט צו מיר; עפּיס בעלעבעטשטעט איהר מיר חתן, פריזיוו, זראַד; וואו קומט צו רב איציקיל פימסענהאָלץ אַ פריזיוו מיט אַ זראַד? אַ מיידיל האָט דען אויך אויף זיך אַ פריזיוו? וואָס הערט רב איציקילס מיידיל אַ פריזיוו?

— וואָס הייסט, זאָגט רב אָשר, רב איציקיל'ס מיידיל? און וואו איז דאָס יונגיל?

— וואָסער יונגיל? זאָג איך.

— ווי קומט צו אונז אַ יונגיל? העלפט מיר אונטער מיין שותף פישעל דער שדכן? פון וואַנען זאָל זיך נעמען אַ יונגיל, אַז רב איציקיל פימסענהאָלץ האָט אויף זיין לעבען נישט געהאַט קיין זכרים, נאָר בתולות?

מיין רב אשר האָט דאָס דערהערט האָט ער זיך אויפגעחאַפּט ווי איין אָבגעבריהטער.

— וואָס האָט זיך מיר, זאָגט ער, געחלומט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט, מע האָט דאָך עפּיס געשמוסט וועגען אַ חתן!?

— טאַקי, זאָג איך, פון אַ חתן! מיר האָבען דאָך גערעדט, אַז דער חתן איז ביי אַייך, און ביי אונז די כלה!

— ווער האָט אַייך געזאָגט, מאַכט ער, אַז ביי מיר איז דער חתן?

— ווער האָט אַייך געזאָגט, זאָג איך, אַז ביי אונז איז דער חתן?

— ווייסט איהר וואָס איך וועל אַייך זאָגען, מאַכט ער מיט כעס, איהר זענט גאָר שוסטערס ניט קיין שדכנים! אין אַייער בריעף שטעהט דען דערמאַנט אפילו דאָס וואָרט בתולה? דער חכם אַייערער האָט נור אויסגערעכענט די זיבען און זיבעציג מחותנים מיט די מחותנים'ס מחותנים, מק"ק קאָרעץ, מק"ק אָסטרע, מק"ק ראַדאָמישלי, מק"ק בראָד און מק"ק לובען — טפו זאָלט איהר ווערען!!

— נו און איהר, זאָג איך, האָט דען אפילו מזכיר געווען איין מאָל אַז ביי אייער פעמפיק איז פאַראַן אַ בתולה? איהר האָט נור געזאָגט אַז איהר זוכט איין אַנטיקיל, הייגט געה זיי אַ נביא און טרעף וואָס איהר מיינט, צי אַ בחור צי אַ מיידיל? אומזיסט און אומנישט מיך אויסגעבראַכט אַזוי פיעל הוצאות, פון צייט רעד איך שוין ניט; סטראָטשנע טעלעגראַמעס; היינט דער בזיון, וועה איז מיר! עס וועט דאָך האָבען צו טהון מיט אונז די וועלט! שען געפיהרט אַ שדוך — צוויי בתולות!!

— ווער איז שולדיג?! מאַכט ער און צעשרייט זיך אויף אַ קול און וואַרפט מיט ביינקליך — ווער איז שולדיג, אַז ניט איהר אַליין מיט אַייער קלוגען שותף אָט דעם שמינדער בגץ!! אַבי ער האָט אויסגערעכענט אַלע ק"קן: ק"ק אַמטשיסלאַוו, ק"ק אווריטש, ק"ק ליסינקע, ק"ק סלאַוויטע, ק"ק דער רוח ווייסט די נשמה זיינע! קראַנק געוועזן דערמאַנען ריינע ווערטער אַז ער האָט אַ מויד ניט קיין בחור, אַ רוח אין זיין ט... ט... אריין?!

— שאַט, זאָג איך, שרייט ניט אַזוי מע ווערט פון אַייך ניט גליקליך! איך זעה נאָך ניט אַרוים אַייער בריה'שאַפט! איך זעה נור לעת עתה, אַז איהר קענט האַקען שקרים און מאַכען אַ כוסה, דאָס זעה איך!

— איהר זענט, מאַכט ער צו מיר, איך בעט איבער אַייער כבוד אַ גרויסער טפּוש, אַ שוטה, אַ פרא־אדם, אַ לעקיש, אַ פעטאַך, אַ חיים יענקעל, אַ פלאָקען־שיסער, אַ ליימענער גולם!!!

— און איהר זענט, זאָג איך, איך בעט איבער אַייער כבוד, אַ גרויסער שקרן, אַ זולל וסובא'ניק, איין עזות מחוצף פנים און אַ פראָסטער שכור הגדול הגבור והנורא!!!

עס ווייזט אויס, אַז די דאָזיגע דבורים זענען איהם דווקא ניט געפעלען, וואָרום ער איז געוואָרען רויט אַזוי ווי פייער און האָט מיך אָנגענומען ביי די לאַצען, בין איך איהם פערפאָהרען אין דער באָרד אַריין און האָב מיך אָנגערופען צו מיין שותף:

— רב פישעל, וואָס שווייגט איהר?

— גוואַלד, האָט זיך מיין שותף צעשריגען ניט מיט זיין קול, גוואַלד יודען, ראַטעוועט, מע שלאָגט זיך!!!.....

ווען די חובבי ציון ווילען זיך בעשליסען איבערצונעהמען די פֿיהרונג פֿון די שולען אין יפו און זיי ווילען גאַראַנטירען די מיטעל זיי אויפֿצוהאַלטען, זאָגט הער ביגאר צו צו ווירקען אויף דעם צענטראַל־קאָמיטעט פֿון דער אַליאַנס, זי זאָל אויך ווייטער שטיצען די יפו'ער שולען, האָטש זי וועט זיך מעהר ניט מישען אין זייער פֿיהרונג און אין זייער פּראָגראַם.

פאליטישע איבערזיכט.

רוסלאַנדס פֿאָרשלאַג אָבצורופֿען דעם היל פֿון די פֿעריינגטע מלוכות פֿון פעקין צוריק קיין טיען־טזין, כדי צו געבען די מעגליכקייט דעם הינעזישען קייזערליכען הויז זיך צוריק־צוקעהרען אין די הויפּט־שטאָדט, קריגט פֿאַר זיך אַליץ מעהר שטימען. הויץ פֿראַנקרייך, וואָס געהט האַנד אין האַנד מיט רוסלאַנד, האָבען שוין אויך מסכים געווען מיט דעם רוסישען פּראָיעקט יאַפּאַן און די פֿעריינגטע שטאַטען. דאַ־געגען דייטשלאַנד, עסטרייך, איטאַליען און ענגלאַנד קווינקלען זיך נאָך אַליץ. זיי האָבען מורא, טאָמער ווילען די הינעזער אין דער בעפֿרייאונג פֿון פעקין זעהן איין נצחון איבער די אייראָפּעער. צו גלייכער צייט דרוקען די דייטשע און ענגלישע צייטונגען דעפּעשען פֿון זייערע אונ־טערטהאַנען אין פעקין, אין וועלכע זיי פֿערלאַנגען פֿון זייערע רעגירונ־גען דעם היל ניט אָבצורופֿען, ווייל דורך דעם ווילען זיי ווידער קומען אין דיזעלביגע געפֿעהרליכע לאַגע ווי פֿאַר דער מלחמה. דייטשלאַנד און ענגלאַנד ווילען נאָך דערפֿאַר לאָזען זייער היל אין פעקין, כדי מעהר איינצושרעקען די הינעזישע רעגירונג און כדי זיך אויסצודינגען ביי איהר בעסערע תנאים פֿאַר דעם שלום. צו דעם צוועק בעמיהען זיך די דייטשען צו בעווייזען אַז זייער פֿערטרעטער אין הינא באַראָן קעטעלער איז דערהרג'עט געוואָרען ניט פֿון „דעם גרויסען קולאַק", נאָר נאָך דעם בעפֿעהל פֿון דער קייזערינע אַליין. אויב עס וועט זיך דער־ווייזען טאַקי אַז די קייזערינע איז אויף איין אמת שולדיג אין דער רציחה, דאַן וועט זיך הינא ניט אַזוי גרינג קענען פֿון דייטשלאַנד אויס־קויפֿען. רופֿט אָבער דייטשלאַנד אויך אָב איהר היל פֿון פעקין, שטעלט זי זיך גלייך מיט די אַנדערע מלוכות און איהרע גרעס.ע פֿאָדערונגען ווילען דערמיט פֿערלירען זייער קראַפֿט. אזוי אָבער ווי רוסלאַנדס פֿאָרשלאַג שטעהט אין וועג דייטשלאַנד אַנדערע און מלוכות, וואָס האָבען אַ צו גרויסען אַפּעטיט אויף הינעזישען לאַנד, דערום איז אויפֿ־געשוואומען איין נייער פֿאָרשלאַג, ניט אָבצוציהען פֿון פעקין דעם גאַנ־צען היל, נאָר אַ טהייל פֿון איהם. פֿון אָנהויב האָט מען נאָך געקענט מיינען אַז די פשרה וועט גובר זיין דעם בעשטימטערען פֿאָרשלאַג פֿון רוסלאַנד, נאר איצט אַז די אויסזיכטען אויף שלום זענען שטאַרקער גע־וואָרען, אַז די הינעזישע רעגירונג האָט שוין איבערגעגעבען לי־חונג־טשאַנג'ען צו מאַכען שלום און אַז לי־חונג־טשאַנג זאָגט צו, אַז גלייך ווי דער פֿרעמדער היל וועט אַרויס פֿון פעקין, וועט זיך דאָרטען אומ־קעהרען די קייזערליכע פֿאַמיליע, האָבען זיך איצט מעהר געשטאַרקט די אויסזיכטען אַז רוסלאַנדס פֿערלאַנג וועט ערפֿילט ווערען.

דער פֿעריינגטער היל אין הינא, ניט האבענדיג וואָס צו טהון, פֿערנעהמט זיך דערווייל מיט פּאַראַדען און מיט דער איינפֿיהרונג פֿון בעסערע אָרדענונגען. אונזערע לעזער געדענקען די ווערטער פֿון דעם דייטשען קייזער, וועלכע ער האָט געהאַלטען ביים אַרויסשיקען זיינע סאָלדאַטען קיין הינא: „דער דייטשער נאָמען דאַרף אויף אייביג וואַר־פֿען אַ שרעק אויף די הינעזער". די הינעזער ווילען די ווערטער געוויס געדענקען, ווייל נאָך חוץ די נצחונות פֿון די אייראָפּעער איבער די הינעזער, האָט מען נאָך געפֿונען פֿאַר נייטהיג איצט צו שיקען סאָל־דאַטען אין די הינעזישע דערפֿער, כדי זיי צו בעשטראָפֿען פֿאַר די רציחות געגען די פֿרעמדע און געגען די מיסיאָנערען. פֿיעל דערפֿער און שטעדט זענען דורך דעם פֿעריינגטען היל אין גאַנצען פֿערברענט גע־וואָרען, די איינוואָהנער זענען אין טויטליכען שרעק צולאָפֿען, און די איבערגעבליבענע האָבען אויך קיין פֿיעל נחת געוויס ניט געהאַט.

אין טראַנסוואַל זעהן מיר איצט די לעצטע אַנשטרענגונגען פֿון די בוירען. ראָבערטס האָט אַרויסגעגעבען אין נאָמען פֿון דער ענגלישער קעניגין אַ מאַניפֿעסט, אין וועלכען ער איז מודיע אַז טראַנס־וואַל ווערט אַזוי ווי אָראַניען פֿעריינגט מיט ענגלאַנד. די טראַנסוואַלער

דערהערט אַזאַ געשריי האָבען זיך צענויפֿגעלאָפֿען ביידע מחותנים מיט די מחותנת'טעס מיט ביידע כלות מיט'ן בעל־הבית מיט דער בעל־הביתטע מיט אַלע אורחים, און גלאַט יודען און ווייבער פֿונ'ס שטעדטיל זענען זיך צענויפֿגעקומען אויף חדושים, זעהען ווי צוויי כלות זענען זיך צענויפֿגעפֿאָהרען אָנקוקען זיך. איך האָב געמיינט איך וועל מיך בעגראָבען אין דער ערד אַריין פֿאַר חרפה. דער בעל־הבית פֿון דער אכסניה, אַ יוד מיט אַ טלית־קטן, מיט אַ גראָבען בויך און מיט אַ לולקע ציבעק, האָט זיך געהאַלטען מיט ביידע הענט ביי די זייטען און האָט אַזוי געלאַכט, אַז איך האָב נור געמיינט אָט בעקומט ער דעם שלאַק.

— אוי, האָט ער געזאָגט, איך וועל דאָס נישט אויסהאַלטען! איך בין שוין אַ בעל־אכסניה אַזוי גרוים אַזוי קליין פֿאַוואַלינקע אַ יאָהר עטליכע און דרייסיג, איך האָב שוין איבערגעזעהען אויף מיין לעבען שדוכים מיט חתונות מיט גט'ען מיט אַלערליי שלעק, נאָר אַזאַ מי'ן שלאַק, אַ שדוך מיט צוויי בתולות, זינט איך לעב, חאַ חאַ! זינט איך שטעה אויף מיינע פֿים, חאַ—חאַ—חאַ—!!!

דער עולם איז געוואַקסען, געוואָרען וואָס אַמאָל גרעסער; די געלעכטערען זענען געווען ביז'ן הימעל. איך מיין אַז זינט יאַמפּעלע איז אַ שטאָדט איז, נאָך דאָרט קיין מאָל ניט אַזוי פֿריילין געווען. קינד און קייט זענען געגאַנגען אָנקוקען אונז, מיך מיט מיין שותף, דעם יאַמפּעלער שדכן, ווי מע קוקט אויף אַ בער, מע האָט אויף אונז געטייט מיט די פֿינגער. אַלע מאָל איז צוגעגאַנגען צו אונז איין אַנדערער און האָט געפֿרעגט די אייגענע קשיות: ווי קומט דאָס? ווי אַזוי איז דאָס געווען? פֿון וואַנען האָט זיך גע־נומען דער טעות? ווער איז דאָ שולדיג, איך צי דער יאַמפּעלער שדכן? (רב אשר, פֿערהאַפּט זאָל ער ווערען, האָט געטאַנצט אין קאָן ווי אויף אַ פֿרעמדע חתונה!...) די מחותנים האָבען געשוויגען; די מחותנת'טעס האָבען זיך געבלאָזען און די כלות האָבען זיך בעהאַלטען מע זאָל זיי ניט זעהען... מע האָט געהייסען שפּאַנען פֿיהרען אויף דער גיך און מע איז זיך צעפֿאָהרען דער אַהער, דער אַהין — ס'איז געווען בוזי בזיונות!... און מחמת ס'איז שוין זעהר שפּעט און דאָס לעמפּיל האַלט שוין ביי אויסגעהן, מאַך איך דאָס בקצור; אם ירצה השם אין די ווייטעריגע בריעף וועל איך אייך אַרויסשרייבען נאָך מעהר באריכות, אַזוי ווי איהר פֿערלאַנגט; לעת עתה זייט געזונד און פֿיעל גליקליך, ווי עס ווינשט אייך אייער בעסטער פֿריינד
מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי. אפשר האָט איהר אַ בעלן אויף אַ אימעניעלע פֿון עטליכע און נייניציג טויזענד דעסאַטין ערד מיט וועלדער, אַזעלכע, וואָס לויפֿען דאָרט אַרום ווילדע ציגען, מיט בוימער ביז דער חמאַרע, מיט פֿאַבריקעס, זאַוואָדליך, גוראַלנים, מיט אייגענע אייזענבאַהן און מיט פּאַלאַצען, וואָס מעג דאָרטען זיצען דער מלכות. דאָס דאָזיגע געשעפֿטיל האָט מיר אויפֿגעגעבען אין וועג פֿאָהרענדיג פֿון מאַזעפּעווקא קיין חוואַסטיוו דווקא אַזאַ יודיל וואָס איהר וואָלט פֿאַר איהם נישט געבען קיין צוויי צעבראָכענע גראָשען. ערשטענס איז ער אָהן צעהן און צווייטענס געהט ער אין צעריסענע שטיוועל מיט אַ צעטרענטער קאַפּאָטע, און פֿון דעסטוועגען זאָלט איהר זעהען ביי איהם בריעף וואָס ער שרייבט צו די גרעסטע לייט, צו גראַפֿען און צו קניאַזין... ווערדיג איך פֿערשטעה קען מען די דאָזיגע אימעניע אַוועק קויפֿען גאָר וואָלוועל, טאַקי בחצי חנם, מחמת דער אַלטער גראַף איז ניט לאַנג געשטאָרבען און דער יונגער זיצט אין אויסלאַנד, וואָס טויג זי איהם? מע וועט זי, זאָגט ער, געוויס פֿערקויפֿען, און דער וואָס וועט זי קויפֿען וועט מאַכען אַ גליק, וואָרום פֿונ'ם וואַלד אליין קען מען אַרויסנעמען, לויט דער חשבון טראָגט, צעהן מאָל אַזוי פֿיעל און אפשר צוואַנציג מאָל אַזוי פֿיעל און די אימעניע מיט די פּאַלאַצען מיט די זאַוואָדליך מיט די פֿאַבריקעס און מיט די גוראַלנים זאָל בלייבען אומזיסט, דעם נאָמען פֿונ'ם גראַף און דאָס אָרט פֿון דער אימעניע קען ער מיר לעת עתה ניט זאָגען; אַז איך וועל האָבען דעם קונה, זאָגט ער, וועט ער מיר דעמאָלט אַלסדינג אויפֿדעקען ווי אויף אַ טעלער. „קאַרטאַוש", זאָגט ער, קען דאָ זיין זעהר אַ שענער: ס'איז אַ סברה אַז מע קען דערביי חאַפּען אַ קערבליך זעכס זיבען הונדערט טויזענד! ס'איז כדאי, פּאַני שלום עליכם, איהר זאָלט דאָס נעמען אויפֿ'ן מח און טאַקי טהון אין דעם, טאָמיר וועט גאָט געבען איך וועל דורך אייך געהאָלפֿען ווערען? ביי גאָט איז אַלץ מעגליך!... הנ"ל.

(פֿאָרטזעטצונג קומט)

שַׁלום־עַליכם.

זעלבּסטשטענדיגקייט איז צוגענומען געוואָרען און טראַנסוואַל ווערט איצט נור אַ טהייל פֿון דער ענגלישער מלוכה. פֿון איצט אָן ווערען די בויערן בעהאַנדעלט ניט ווי אַ פֿאָלק, מיט וועלכען מען פֿיהרט מלחמה, נאָר ווי בונטאַווישציקעס. די בויערשע גענעראַלען האָט אָבער ראָבערטסעס מאַניפֿעסט ניט איינגעשראָקען און זיי פֿיהרען ווייטער די מלחמה נאָך מיט מעהר מוטה, אָבער דאָס איז שוין נור דער מוטה פֿון יאוש, ביי וועלכען מען האָט ניט אויף וואָס צו האָפֿען און וואָס אָנצוּווערען. דער פּרעזידענט קריוגער איז אַרויסגעפֿאָהרען פֿון טראַנסוואַל צו בעטען רחמים ביי די אייראָפּעאישע מלוכות, זיי זאָלען זיך אָננעהמען פֿאַר דאָס אומגליקליכע פֿאָלק. די פֿיהרונג פֿון דער טראַנסוואַלער רעפּובליק איז דערווייליע איבערגעגעבען געוואָרען העררן שאַלקבורגער. ווערט קריוגער וואָס אויספֿיהרען אין אייראָפּא — אויף דעם איז נאָך דער איצטיגער פּאָליטישער לאַגע ניטאָ וואס צו האָפֿען. עס איז ניט איינצוזעהען, פֿאַר וואָס זאל קריוגער מעהר אויספֿיהרען ווי די בויערשע דעפּוטאַציע, וואָס איז ערשט ניט לאַנג געווען אין די הויפּטשטעדט פֿון די בעפֿריינדעטע לענדער.

אין ע ס ט ר י י ך ענטשטעהט איצט די צייט, ווען דאס פֿאָלק דאַרף זיך שטעלען די פֿראַגע, צי וויל עס אַ פּאַרלאַמענט און אָרדענונג אָדער אונאָרדענונגען און צושטערונג. 3 יאָהר איז געווען אָפֿען דער לעצטער פּאַרלאַמענט, אָבער צוליעב די מחלקות'ן וועגען די שפּראַכען האָט ער זיך אַרויסגעשטעלט אין גאַנצען פֿאַר אונפֿעהיג זיך צו פֿערנעהמען מיט דער אויסאַרבייטונג פֿון געזעצען. די פֿראַגע וועגען די שפּראַכען איז געוויס זעהר וויכטיג, אָבער אַ לאַנד האָט דאָך נאָך זעהר פֿיעל אַנדערע פֿראַגען, וואָס קעהרען זיך אָן דעם האַנדעל, ערדאַרבייט, דער לאַגע פֿון די אַרבייטער — און קיין איינציגע פֿון די פֿיעל וויכטיגסטע פֿראַגען האָט אויף דעם פּאַרלאַמענט צוליעב די סקאַנדאַלען ניט געקענט בעריהרט ווערען. וועלען נור די וואַהלען אויספֿאַלען איבער 3 הדשים אַרום אַזוי ווי ביז איצט, וועט די רעגירונג בלייבען אין דערזעלביגער שווערער לאַגע, וויל דער נייער פּאַרלאַמענט וועט אויך גלייך אַרויסרוקען אויפֿ'ן ערשטען פּלאַן די שפּראַכפֿראַגע, און דאַן וועלען זיך ווידער אָנהויבען דיזעלביגע סקאַנדאַלען ווי פֿריהער. די רעגירונג שרייבט אין דעם צירקולאַר איבער די וואַהלען דאָס זי האָט זיך בעמיהט זיך צו האַלטען גלייך צו אַלע נאַציאָנאַלע פֿראַגען, דאס זי האָט געוואָלט איבערגעבען די ענטשיידונג פֿון אַלע פֿראַגען אין די הענד פֿון פּאַרלאַמענט, און עס איז ניט איהר שולד, ווען די מחלקות'ן אין פּאַרלאַמענט האָבען צורודערט דאָס גאַנצע לאַנד. אַזוי ווי דער פּאַרלאַמענט האָט ניט געהאַט די קראַפֿט צו אַרבייטען, מוז זי איהם פֿערמאַכען און צונויפֿרופֿען אַ נייעם פּאַרלאַמענט, אין וועלכעם זי פֿערלאַנגט עס זאָל געשאַפֿען ווערען אַ גרויסע מעהרהייט, וועלכע זאָל שטיצען די אָרדענונג און די רעגירונג.

י. ל.

בריעף פֿון ארץ ישראל.

דער אתרוג.

עס געהט די צייט פֿון די יָמִים נוֹרָאִים! עס קומט נאָך זיי דער שענער פֿרעהליכער יום־טוב סֻכּוֹת מיט דעם נאָך פֿרעהליכערען שִׂמְחַת־תּוֹרָה, ווען יעדער איילט צו בעזאָרגען פֿאַר זיך איין פְּרִי עֵץ הָדָר — די שענע פְּרִי פֿון דעם שענעם אתרוג־בוים.

און גראַדע אין אָט דעם פֿרעהליכען יום טוב בעגעהען מיר שוין יאָהרען לאַנג איין זינד געגען אונזער פֿאָלק, איין זינד וואָס קיין אַנדער פֿאָלק וואָלט עס זיכער ניט געטהון!...

זייט דער יִשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עקזיסטירט, זייט איינציגע טויזענדער פֿון אונזערע ברידער האָבען אויף זיך גענומען דורכטרעטען דעם וועג פֿאַר דאָס אויפֿלעבען פֿון אונזער אַלטען הייליגען פֿאָטערלאַנד —, האָבען זיי אויך ביי זיך איינגעפֿיהרט דעם אתרוג־בוים, וועלכער איז ביז דאַן נאָך זעלטען געווען אין לאַנד; זיי האָבען געגלויבט, דאָס די פֿרוכט וואָס זיי וועלען ערציהען מיט ז י י ע ר ע הענד אויף א ו נ ז ע ר לאַנד וועט ערשט זיין טייער ביי זייערע ברידער אין חוּץ לָאָרֶץ, און די, וועלכע האַלטען נאָך יאָ פֿון אָט דעם שענעם מִנְהָג (וואָס איז אַ אַנדענקען פֿון אונזער איינענעם לאַנדווירטשאַפֿטליכען לעבען), וועלען געוויס פֿון קיינע אַנדערע פֿרוכטען ניט נעהמען ווי נור פֿון זייערע. — עס זענען אָבער שוין עטליכע יאָהר פֿאַריבער און מיר זעהען דיזעלבע אָבגעשטאָרבענע געפֿיהלען, דיזעלבע גלייכגילטיגקייט, ווי ביי אַלע אַנדערע פֿון אונזערע פֿאָלקס־אונטערנעהמונגען.

מיינט איהר אֶפְשַׁר דאָס דער מנהג איז אונטערגעגאַנגען, שוואַכער געוואָרען? חַס וְחָלִילָה! זינט מען האָט אָנגעהויבען צו וועקען אונזער נאַציאָנאַל־געפֿיהל איז ער נאָך שטאַרקער אויפֿגעלעבט! אָבער וואָס האָט דאָס פֿאָלק פֿון דעם? וואָס געניסט דערפֿון א ו נ ז ע ר לאַנד, אונזער אַ ל ג ע מ י י נ ע אַרבייט? גאָר ניט! עס געניסען נור פֿון דעם פֿרעמדע. ז י י, די פֿרעמדע העלפֿען מיר; ז י י גענבען מיר אַוועק אונזערע קרעפֿטען, אונזערע אָרימע קאָפּיקעס.

דער אתרוג, אויף וועלכען איהר וועט אין אַ פּאָר וואָכען אַרום די הייסע שֶׁהֶחֱיָנוּ מאַכען, שאַפֿט פֿאַר די קאָרפֿירער גריכען, די אַלזשירער פֿראַנצויזען — אַנטיסעמיטען מיליאָנען פֿראַנקען יעהרליך!

די אינזעל קאָרפֿו, וועלכע איז בעקאַנט מיט איהרע אתרוגים אין רוסלאַנד; אַלזשיר מיט איהר גענענד בלידאַ, וועלכע פֿערשיקט איהרע אתרוגים אין די מערב־לענדער פֿון אייראָפּאַ און אין אַנדערע וועלטטהיילען, אַט זיי ווערען פֿון א ו נ ז ע ר געלד, פֿון א ו נ ז ע ר פֿערמעגען פֿון יאָהר צו יאָהר שטאַרקער!...

היינט שטעלט זיך פֿאָר, ווען די דאָזיגע קאַפּיטאַלען זאָלען יעהרליך אַריין נור אין ארץ ישׂראל? ווי פֿיעל קאָלאָניסטען, גערטנער, אַרבייטער וואָלטען געקענט פֿערדינען זייער שטיקיל ברויט? ווי פֿיעל טויזענדער דונאַמ'ס אונזער פּערוויסטעס לאַנד וואָלטען אויפֿגעלעבט געוואָרען.

מיר אָבער נעהמען די מיליאָנען און געבען אַוועק אַנדערע און מיר פֿיהלען ניט די אירָאָניע פֿון דער געשיכטע, אַז אָן אונזער אַמאָליגעם לעבען אין ארץ ישׂראל דאַרף אונז דערמאַנען דער אתרוג, וועלכער איז ערצויגען אויף יענער ערד וואו צוריק נור מיט עטליכע יאָהר האָט זיך געגאָסען דאָס אונשולדיגע בלוט פֿון אונזערע אומגליקליכע ברידער!...

און אונזערע ברידער אין ארץ ישׂראל האָבען מורא די אתרוגים ווייטער צו פֿלאַנצען, דען זיי זעהען ווי שווער עס קומט זיי אָן צו פֿערקויפֿען דאָס ביסיל, וואָס זיי האָבען געשאַפֿען, דען דער יוד וועט גיכער קויפֿען איין אתרוג פֿון קאָרפֿו, פֿון אַלזשיר ווי פֿון ארץ ישׂראל, פּונקט אַזוי, ווי ער קויפֿט פֿראַנצויזישע, איספּאַנישע, רומענישע ווינען נור ניט קיין ארץ ישׂראל כרמל וויין פֿון די ראשון'ער קעלערס, וועלכען פּראָפֿעסאָרען האָבען אָנערקענט אַלס דעם געזונדעסטען און וועלכען די פּאַריזער וועלטאויסשטעלונג האָט בעשענקט מיט אַ גאָלדענעם מעדאַיל.

אַז מיר ווילען האַנדעלט זיך דאָ ניט אַזוי פֿיעל אין דעם געלד (וועלכעס מען קען אויך ניט גאָר אַוועק מאַכען מיט דער האַנד; דען וואָס וואָלטען מיר ניט געקענט אויפֿטהון ווען אונזער פֿ אָ ל ק ס־פֿאָנד וואָלט געווען רייך אין מיטלען?) אָבער גרויס איז דער פֿערדרוס איבער אונזער קאַלטקייט פֿאַר אונזערע פֿאָלקס־אינטערעסען.

מיינט איהר, דאָס אונזערע גייסטליכע פֿאָרשטעהער, אונזערע ארץ־ישׂראל רַבָּנִים האָבען איין גוטעס וואָרט געזאָגט, איין וואָרט מוּסָר אָן זייערע קינדער, אָן אונזער פֿאָלק, דאָס דורך דעם וועט זיך דער ישוב אפשר פֿערשטאַרקען, פֿערגרעסערן? חס והלילה! אַ חרם אויסרופֿען אויף איין אָרימען יודען, איין אומגליקליכען פֿאָטער, וואָס וויל זיין קינד פֿאַר אַ שטיקיל מעגשען מאַכען, אויף דעם האָט איהר זיי באַלד! די שולעס פֿערשפּאַרען, צייטונגען פֿערמאַכען — זענען זיי דאָ אַלע! זיי, ווי די טויזענדער פֿון זייערע חֲבֵרִים אין חוּץ לארץ ווילען געבען צעהנדליגער הכשרים אויף קאָרפֿער, אַלזשירער אתרוגים, אויף פֿראַנצויזישע, גריכישע און רומענישע ווינען. ווען עס קומט אָבער צו א ו נ ז ע ר ע אתרוגים, צו א ו נ ז ע ר ע ווינען, צו א ו נ ז ע ר ע פּרות, וועלכע זענען געפֿלאַנצט, געאַרבייט און געהיט פֿון לויטער אונזערע ברידער און אין ארץ ישׂראל דערצו, דאָרט ווערען געבוירען שאלות אויף שאלות, און געצעהלטע,

נור גאָונים, אֱמֶת טרייע יודען, ווי הר"ש מאָהילעווער ז"ל אָדער ר' יצחק אלהנן ז"ל, האָבען געזאָגט דעם אמת'ן וואָרט: ווי נייטהיג עס איז פֿאַר יעדען פֿון אונז ווי פֿאַר דעם כּלל, דאָס יעדער זאָל מיטאַרבייטען מיט וואָס ער קען נור פֿאַר דער איינציגער האָפֿנונג וואָס עס איז אונז געבליבען: תְּחִיַּת יִשְׂרָאֵל עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל!...

אָבער ווי פֿיעל האָבען מיר אַזעלכע גאונים, אַזעלכע טרייע פֿאַרשטעהער פֿאַר אונזער פֿאָלק? עס איז צייט דאָס מיר זאָלען פֿערשטעהען די טייערע ווערטער פֿון אונזער גרויסען הכם ר' הלל: אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי? — ווען ניט מיר אַליין פֿאַר זיך ווער וועט טהון פֿאַר אונז? און דאָס דאַרפֿען מיר געדיינקען אויף יעדען שריט פֿון דעם ערנסטען ביז דעם מינדעסטען.

זאָלען מיר האָטש אין אונזערע נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע ימים־טובים געדיינקען צו פֿערברויכען א ו נ ז ע ר ע פּראָדוקטען פֿון אונזער הייליגען לאַנד, פֿון דעם לאַנד, וועלכענס אויפֿלעבען עס מוז זיין אונזערע אַלעמענס פֿערלאַנג און אונזער איינציגע רעטונג!...

יפו. דער אַלטער ציוניסט.

צייטונגס־שטימען.

(דער שטורם וועגען דער יפו'ער שולע און דער מוסר דערפֿון.)

און ווידער איז דורכגעגאַנגען אַ שטורם דורך די יודישע צייטונגען; די פֿראַגע פֿון דער יפו'ער שולע איז ווייטער אויפֿגעשוואומען אויף די אָבערפלעכע פון יודישען לעבען, עס איז ניט פֿערגאַנגען אַ טאָג, וואָס זאָלען זיך ניט בעוויזען אַרטיקעל וועגען דעם, און עס איז כִּמְעַט ניטאָ איין ליטעראַט, וועלכער בעשעפֿטיגט זיך מיט יודישע זאַכען, וואָס זאָל ניט האָבען אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג וועגען דעם איצטיגען צושטאַנד פֿון די יפו'ער שולען. זייט הערר גינצבערג איז צוריקגעקומען פֿון פּאַלעסטינאַ, וואוהין ער איז געשיקט געוואָרען פֿון אָדעסער קאָמיטעט, זייטדעם ער האָט אָבגעגעבען דִין וְחֶשְׁבּוֹן פֿון אַלסדינג וואָס טהוט זיך דאָרטען, פֿון די מַעֲלוֹת און די חֶסְרוֹנוֹת, פֿון די הסרונות, וועלכע זענען מעהר דאָ ווי מעלות, זייטדעם דער אָדעסער קאָמיטעט האָט בעשלאָסען צו פֿערקלענערען די שטיצע אויף די יפו'ער שולע אז"ו, אז"ו, אז"ו, זייטדעם האָט די יפו'ער שולע פֿערלאָר'ען איהר פֿונדאַמענט, איהר בעשטאַנד איז אַלם געוואָרען אונזיכערער, און מיט שרעקען האָט מען געוואַרט אויף דעם טאָג, וועלכער האָט געמוזט באַלד קומען, ווען מען וועט אָבזאָגען די לעהרער פֿון די שטעלען און פֿערקלאַפּען די לאָדענס און די טהירען פֿון דער יפו'ער שולע.

עס איז ניט נייטהיג אָנצופֿיהרען אַלע די אַרטיקעל, וועלכע זענען אין דער לעצטער צייט געשריבען געוואָרען וועגען אונזער "יודישען גימנאַזיום". עס איז כמעט אונמעגליך, דען כמעט איטליכער וועמען עס איז טהייער צו פֿערפֿלאַנצען יודישע בילדונג אויף יודישער ערד, איז אַרויס אויף די אָפֿענע גאַס פֿון דער פּרעסע און האָט אויסגעגאָסען זיין ביטער האַרצ'ן פֿאַר די אונגעדולדיגע לעזער. און ניט נור ליטעראַטען אַליין, צעהנדליגער פֿאָטערס פֿון פּאַלעסטינאַ האָבען דערלאַנגט אַ בַּקָּשָׁה צום יודישען פֿאָלק, אַז מען זאָל פֿון זיי ניט צונעהמען די איינציגע מעגליכקייט צו בילדען זייערע קינדער אין ריכטיגען יודישען אופֿן.

אַז מען זאָל וועלען איינטהיילען די מַאֲמָרים וועגען דער איבערקעהרעניש אין דער יפו'ער שולע נאָך'ן אינהאַלט נאָך, נאָך די געדאַנקען און ווינשע, וועלכע זיי דרוקען אויס, קען מען זיי פֿונאַנדערלייגען אין דריי שיפֿלאָדען.

אַ טהייל זענען אויסער זיך וואָס מען לאָזט פֿאַלען די גרעסטע יודישע האָפֿנונג, די איינציגע שולע, פֿון וועלכער עס וועלען מיט דער צייט אַרויסגעהען עכטע טרייע יודען, זיי בעקלאָגען דעם נייעם חוּרְבָּן אונזערען און פֿאָדערען דין וחשבון פֿון אונזערע פֿיהרער און טהוערם (קליינמאַן), זיי בעשולדיגען דאָס גרויסע יודישע פֿאָלק, וואָס איז ניט בְּכֹחַ אויסצוהאַלטען איין איינציגע פֿיערקלאַסיגע שולע (ראָזענפעלד), זיי ווייזען מיט די פֿינגער אויף אַנדערע פֿעלקער, אויף די טשעהען וועלכע אָפּפֿערען מיליאָנען אויף די ערציהונג פֿון זייער פֿאָלק (האַנעלעם). הר. ליליענבלום פֿערנעהמט איינער אַליין אַ גאַנצען שיפֿלאָד. ער איז שטאַרק בְּרוֹגֶז וואָס די עפֿענטליכע מיינונג פֿערהייליגט אַזוי דעם עִנְיָן פֿון דער יפו'ער שולע. "די יפו'ער שולע איז אַ געוועהנליכע שולע און איז ניט מעהר יחסנ'טע פֿאַר אַנדערע יודישע שולען. די יפו'ער בַּעֲלֵי־הַבָּתִּים זענען גאָר ניט אַזוי פֿערקאָכט אין איהר. צו ליעב זייער אָרימקייט ווילען זיי גאָר ניט, דאָס זייערע קינדער זאָלען קריגען פֿולע קענטניסע אין לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ און אין דער העברעאישער ליטעראַטור. די שילער זענען געצוואונגען צו פֿערלאָזען די שולע אין מיטען לערנען, און אַפִילוּ די וואָס ענדיגען זענען צו פֿערטהון מיט זאָרגען פֿאַר היונה, און פֿערגעסען אין גיכען דאָס ביסעלע וואָס זיי האָבען געלערנט". ה' ליליענבלום, וואָס בעשעפֿטיגט זיך יאָהרען לאַנג אין אָדעסער קאָמיטעט, און דאַרף, ווי געוועהנליך, וויסען אַסך בעסער, פֿאַר אַ־אַנדערען, וואָס עס טהוט זיך אין יפו, בערוהיגט דעם לעזער, בערוהיגט איהם אויף אַ מאָדנעם אופֿן. ער זאָגט איהם: דו ביסט מְגַזֵּם, ליעבער ברודער, עס איז ניט קיין הורבן, ווייל עס איז קיין מאָל קיין בִּנְיָן ניט געוועזן.

געגען ה' ליליענבלום זענען אַרויס אַ דריטער טהייל ליטעראַטען צווישען זיי האָבען זיך בעוויזען אַסך, וואָס האָבען אַ יְדִיעָה פֿון די יפו'ער שולע ניט ווייניגער פֿון ה' ליליענבלום, און נאָך אַמאָל זענען מיר דערגאַנגען דאָס ניט אַלע וואָס שטעהען ביי'ם טאָפּ ווייסען וואָס עס קאָכט זיך אין איהם.

הוֹבֵב יָשָׁן און דר. מ. שטיין (המליץ) האָבען איינמאָל אויף אַלעמאָל נאָכגעוויזען, ווי ווייניג מיר האָבען זיך צו פֿערלאָזען אויף ה' ליליענבלום'ס רייד. פֿערגלייכען די יפו'ער שולע מיט אַלע אַנדערע יודישע שולען קען מעהר ניט אַ גרויסער בַּעַל־מְגַזֵּם. דערווייל געפֿינט זיך נאָך ניט אַזאַ שולע, וואו מען זאָל אַלע לעהרגעגענשטענדע לערנען אין דער העברעאישער שפּראַך, וואו יודישע זאַכען זאָלען געלערנט ווערען פֿון אַלטע גוטע לעהרערס אין אַ גוטער שולמעטהאָדע.

דאָס וואָס די קינדער ענדיגען ניט די שולע, איז ניט די שולע שולדיג, נאָר די עקאָנאָמישע לאַגע פֿון די קינדער, וואָס צווינגט זיי שוין פֿון קינדווייז אָן צו העלפֿען די עלטערן, צו זוכען הַיוֹנָה. דורך דיזעלבע אורזאַכע ערקלערט זיך דער פֿאַקט, וואָס די פֿאָטערס ווילען וואָס גיכער אָבנעהמען די קינדער פֿון די שולע אז"ו. דיזעלבע עקאָנאָמישע סִבּוֹת וואָס צווינגען די קינדער ניט צו דערלערנען ביז'ן סוף, געפֿינען מיר אויך אין רוסלאַנד, און פֿון דעסטוועגען איז נאָך קיין מענשען ניט איינגעפֿאַלען צו פֿערקלענערען די צאָהל פֿון די פֿאָלקסשולען. סוף כָּל סוף זענען די פֿאָטערס גאָר ניט אַזוי קאַלט געגען די יפו'ער שולע, דען אין "הצפירה" און אין "המליץ" האָבען מיר אַלע ניט לאַנג געלייענט די בַּקָּשָׁה פֿון צעהנדליגער יפו'ער בַּעֲלֵי־הַבָּתִּים דאָס מען זאָל פֿון זיי ניט צונעהמען די איינציגע שולע, וועלכע איז ביי זיי אַזוי טהייער.

ה' ליליענבלום בעשולדיגט נאָך די שולפֿאָרשטעהער, "וועלכע האָבען שטענדיג פֿערגרעסערט די הוצאות, ניט זאָרגענדיג דערביי ווי צו פֿערמעהרען די הַכְנָסוֹת. ה' דר. שטיין (המליץ 189), דער אַמאָליגער פֿאָרשטעהער פֿון דער יפו'ער שולע, שרייבט דאַרויף: ערשטענס, זענען די אַלע הוצאות געוועזן נייטהיג, דאָס זעהט מען דערפֿון, דאָס שפּעטער, בְּשָׁעַת מען האָט די שול קאָמיסיאָן אָבגעשאַפֿט, האָט דער אָדעסער קאָמיטעט אויך ווייטער געגעבען געלד אויף די שולע, לויט דעם אויפֿגעשטעלטען השבון פֿון דער פֿריהערדיגער שולקאָמיסיאָן. צווייטענס, האָט נאָך די שולקאָמיסיאָן אַליין געזאָרגט, ווי צו פֿערגרעסערען די הכנסות. צוליעב איהר האָט ה' וויסאָצקי געגעבען זיין בעקאַנטע נְדָבָה. די שולקאָמיסיאָן האָט געזוכט מיט אַלע כֹּחוֹת צו פֿערגרעסערען די פּריוואַטע נדבות, און ווען ניט זיי וואָלט די שולע אַ יאָהר ניט געקענט בעשטעהן. אַזוי שרייבט דר. שטיין. ווער איז פֿון ביידען גערעכט? איין גאָט ווייס. נאָר איינער פֿון ביידען מוז זיין גערעכט, דען וואו איינער זאָגט "יאָ" ענטפֿערט דער אַנדערער "ניין", און ביי אַזאַ שטרייט איז אַ פְּשָׁרָה ניט מעגליך.

דער שטורם צוליעב די יפו'ער שולע'האָט זיך נאָך ניט בערוהיגט, דער קאָנגרעס האָט איהם אַביסיל איינגעהאַלטען אָבער ניט איינגעשטילט.

מען ערוואַרטעט נאָך מיט אונגעדולד אחד־העם'ס וואָרט איבער די יפו'ער שולען. אַנדערע וועלען געוויס אויך ניט שווייגען, און ביי דער פֿאָרשטעלונג פֿון אַלע די צעהנדליגער מאמרים, וועלכע וועלען זיך אַ שאָט טהון אויף אחד־העם'ס קומענדיגען אַרטיקעל הויבט שוין אָן צו שווינדלען אין די אויגען.

די מעשה מיט די יפו'ער שולע איז ניט אָהן אַ מאָראַל. מען קען זיך פֿון איהר אַ גרויסען מוּסר אָבלערנען. צוויי זאַכען האָט זי אונז נאָך אַמאָל בעוויזען. פֿאַר אייך לעזער אֶפְשר צום ערשטען מאָל. ערשטענס איז פֿון דער גאַנצער פֿעדערפֿאָלעמיק צו זעהן, ווי טייער עס זענען ביים יודישען דענקענדען פֿאָלק די יפו'ער שולען. און צווייטענס, ווי וועניג דאָסזעלבע פֿאָלק ווייס וואָס עס טהוט זיך און הערט זיך דאָרטען. און ניט נור דאָס פֿאָלק, דער לעזער, נאָר אויך זיינע געליבטע פּובליציסטען און פֿאָרשטעהער. אין די מעהרסטען אַרטיקעל און קלאָגבריעף האָט מעהר ניט געקלונגען דאָס געפֿיהל, ווי ניט צו לאָזען פֿאַלען די שולען אין יפו, אָבער וועניג וואו עס געפֿינט זיך גענויע בעקאַנטשאַפֿט מיט דער זאַך אַליין. אַזאַ פֿאָלעמיק צווישען חובב ישן, דר. שטיין פֿון איין זייט און ה' ליליענבלום פֿון דער אַנדערע איז ניר מענליך דעמאָלסט, בְּשַׁעַת עס האַנדעלט זיך וועגען זאַכען וואָס ליעגען אין די מֶרְחַקִים, דאָס פּובליקום שטעהט און קוקט און הערט און ווייס ניט ווער עס איז גערעכט און ווער עס איז אונגערעכט.

יאָהרען לאַנג בעקרענצט מען יעדע שִׂמְחָה מיט אַ נְדָבָה פֿאַר די יפו'ער שולע, יאָהרען לאַנג פֿערזאָגט זיך יעדער חובב־ציון־פֿעראיין צו שטיצען די יפו'ער שולע, הונדערטער פּראָקלאַמאַציעס זענען געשריבען געוואָרען, עס איז פֿאַראַן ב"ה אַ אָדעסער קאָמיטעט, וואָס שטיצט די יפו'ער שולע, דאָס גאַנצע ציוניסטישע יודענטהום האָפֿט אויף זי, און פּלוצלינג... וויל מען זי צומאַכען ניט ריידענדיג אַ וואָרט, ניט געבענדיג קיין ערקלערונג. צי בעווייזט דאָס ניט, אַז אַליין, וואָס מיר האָבען אין אֶרֶץ ישׂראל איז פֿאָרט ניט אין אונזערע הענד, צי בעווייזט ניט אָט דאָס „פּלוצלינג" אַז דאָס יודענטהום שטעהט פֿאָרט ווייט פֿון די זאַכען וואָס טהוען זיך אין ארץ ישראל? צי זעהט מען ניט דערפֿון, דאָס אַליין, וואָס עס טהוט זיך דאָרט, איז געבויט מעהר אויף אֱמוּנָה צו די פֿיהרער ווי אויף די זאַכקענטניס פֿון די וואָס שרייבען און רעדען און אַגיטירען.

הער מ. ב. ה. הכהן האָט נראָב אָנגעזידעלט קליינמאַן! סטייטש! ווי אונטערשטעהט ער זיך צו פֿרעגען אַ דִין וְחֶשְׁבּוֹן; אחד־העם איז ניט מחויב אָבגעבען רעכנונג אַבי וועמען, אויסער דעם אָדעסער קאָמיטעט. ה. מבה"כ איז גערעכט, מען טאָר ניט פֿרעגען, מען מוז האָבען אֱמוּנָה, אמונה אין אַליין, אַפֿילו אין דעם, אַז ה. מבה"כ איז גערעכט אַפֿילו דענמאָלסט, ווען ער זידעלט זיך, מען מוז האָבען אמונה, אַז אָהן אונז טהוט זיך אַליין אין בעסטען אופֿן, אַז אונזער זאַך ליגט אין די הענד פֿון די בעסטע מענשען פֿון פֿאָלק אז"וו. אז"וו, און צוליעב דער אמונה קריגט מען טאַקי פּלוצלינג שענע בְּשׂוֹרוֹת. די יודישע אַרבייטער אין פּאַלעסטינאַ צולויפֿען זיך אין אמעריקאַ, די יפו'ער שולען ווערען פֿערמאַכט, און מיר קענען האָפֿען, דאָס מיט דער צייט וועלען מיר קריגען אַ נייע פֿרעהליכע בְּשׂוֹרָה: יודישע קאָלאָניעס פֿערקויפֿען זיך פֿון טאָרג... און האָב נישט אמונה!

אַלע אונזערע האָפֿנונגען ליגען טויזענדער ווייאָרסט ווייט, און עס איז אונמעגליך ביי'ם גרעסטען פֿייער אין האַרצען צו קענען זיין נאָהענטע צושויער פֿון אַלס, וואָס בליהט! און וואַקסט, וואָס פֿוילט און פֿערוועלקט. און אַזוי ווי דאָס איז אונמעגליך ליגען מיר אַלע אין די הענד פֿון עטליכע פֿיהרער, וועלכע דאָס פֿאָלק קלייבט זיי דערוויילע ניט אויס, וואָס ווייס גאָט צי זיי טויגען, צי זיי קענען, צי זיי פֿערשטעהען וואָס?

און אויב זיי טויגען, אָט, וואָס קענען זיי אונז העלפֿען? אַלע אונזערע האָפֿנונגען ליגען טויזענדער וויאָרסט ווייט, און דאָס איז דאָס אומגליק פֿון אונזער איצטיגער בעוועגונג. כָּל זְמַן אין פּאַלעסטינאַ אַליין וועט זיך ניט בילדען אַ שטאַרקע קרעפֿטיגע ציוניסטישע פּאַרטיי, וואָס זאָל זיין בְּכֹח איהרע אַלע געשעפֿטען (קאָלאָניעס, שולען, ביבליאָטהעקען א.ז.וו.) צו פֿיהרען אַליין אָהן זייטיגעשטיצע, אָהן פֿיהרערס, וואָס שמעקען אַריין איין מאָל אַ יובל אין די יודישע קאָלאָניעס, כל זמן דאָס וועט ניט זיין זענען מיר פֿון קיינע סִבּוֹת ניט זיכער, וועלען מיר נאָך זעהר אָפֿט זיסע בשורות הערען, אַז דאָס איז פֿערמאַכט, דאָס פֿערדאָרבען, יענס צובראָכען און צושטערט. כל זמן... נאָר דאָס איז אַ אַלטער אֱמֶת, אַלעמען בעקאָנט. מען האָט איהם נור אויף אַ ווײַלע פֿערגעסען. די מעשה מיט די יפו'ער שולען האָט אונז וויעדער אָן איהם דערמאָנט. צי וועלען מיר נאָך לאַנג דאָס געדענקען?

א. ע.

מען שרייבט אונז.

לאָדז. אַז אין לאָדז זענען מיט 2 יאָהר צוריק געגרינדעט געוואָרען פֿון די לאָדזער ציוניסטען אבענד־קורסען איז בעצייטענס בעקאַנט געוואָרען דורך די צייטונגען; נאָר וואָס פֿאַר אַ ווירקונג און וואָס פֿאַר אַ בעדייטונג די אבענד־קורסען האָבען פֿאַר די לאָדזער יודישע אַרבייטס־קלאַסע, קענען מיר שוין איצט זעהען נאָך דער צוויי־יעהריגער אַרבייט.

צווישען די 170 שילער, וואָס בעזוכען די אבענד־קורסען, וועט איהר געפֿינען אַלע אַרטען בעלי־מלאכות, וועלכע עס גיבט נור אין לאָדז: וועבער, שערער, שוסטער, שניידער, סטאָלער, בלעכער, מויערער, סלעסערס, איינבינדער און זאָקענמאַכער; איהר וועט דאָרט זעהן אַ פֿערשמירטען פֿאַרבער; אייך וועט זיך וואַרפֿען אין די אויגען אַ בעקער־יונג, וועלכער האָט אַ גאַנצען טאָג און אַ האַלבע נאַכט געאַרבעט אין זיין נאַסען, ענגען קעלער. עס נייגט איהם שטאַרק צום שלאָף, נאָר ער זיצט גלייך מיט אַלעמען, און מיט פֿערהאָרעוועטע, גראָבע, צושפּאָלטענע פֿינגער פֿיהרט ער איבער'ן פּאַפּיר, שטאַרקענדיג זיך ניט איינצושלאָפֿען.

איבערהויפּט זעהט מען נאָך זייערע פּנים'ער, דאָס זיי האָבען זיך בעשלאָסען אַביסיל צוצוהאָרעווען, אַבי נור אויסלערנען זיך שרייבען, לייענען און רעכענען.

די אבענד־קורסען זיינען צוטהיילט אויף 3 אַבטהיילונגען: אויף „בעזגראַמאָטנע", „מאַלאָגראַמאָטנע", און „גראַמאָטנע".

אין דער ערשטער אַבטהיילונג געפֿינען זיך איצט 50 שילער, מיט וועלכע מע לערענט אַלץ פֿון אַלף־בית.

אין דער צווייטער אבטהיילונג געפֿינען זיך 60 שילער, וועלכע לייענען און שרייבען לשון־קודש, רוסיש, דייטש און פּאָלניש. איינִיגע לעקציאָנען אין דער וואָך ווערען אָבגעגעבען אויף רעכענען.

די 60 שילער פֿון דער דריטער אבטהיילונג זענען שוין אים שטאַנדע צו דערצעהלען וואָס זיי האָבען געלעזען, דאָסזעלבע שריפֿטליך ערקלערען, לעזען געלייפֿיג און רעכנען גוט.

שבת ביי טאָג, ווערט פֿאַר זיי פֿאָרגעלעזען פֿון דער יודישער געשיכטע און מע לערענט חומש.

ערשט מיט 2 חדשים צוריק זענען אַרויסגעטרעטען פֿון דער שולע 60 יונגע אַרבייטער, מיט רעכט פֿיעל וויסענשאַפֿט, ווי פֿיעל ס'איז נייטהיג ביי זייער אַרט לעבען.

אויסער דעם וואָס די אבענד־קורסען געבען די אַרבייטער די נייטהיגסטע בילדונג, האָט מען זיי גלאַט די אויגען געעפֿענט: מ'האָט זיי ערקלערט, דאָס דער צוועק פֿון לעבען בעשטעהט ניט אין ביער און שנאַפּס טרינקען און אין „קלובען" בעזוכען; מ'האָט אין זיי ענטוויקעלט דעם חשק צום לעזען, לערנען און וויסען.

אין אייניגע מנינים אויף „אַלט־שטאָדט", וואו עס ווערט יעדען שבת גערעדט וועגען ציוניזם, איז שטענדיג פֿאַראַן פֿיעל יונגע אַרבייטער.

צווישען די געוועזענע שילער זענען פֿאַראַן אייניגע, וועלכע צייכענען זיך אויס מיט זייערע פֿעהיגקייטען און וועלכע שטעהען פֿיעל העכער פֿון זייערע חברים. די, פֿון זייער זייט, געבען צו חשק די איבעריגע צו לערנען, לעזען און איבערהויפּט פֿיהרען אַנ'אַנדער אַרט לעבען.

יאָ, מיר קענען מיט שטאָלץ זאָגען, דאָס די אבענד־קורסען ברייגנען פֿיעל נוצען:

זיי גיבען מענשען די נייטהיגסטע וויסענשאַפֿט, זיי האָבען אויסגעוואָרצעלט פֿון הונדערטער יונגע מענשען שלעכטע מדות און פֿלאַנצען איין גוטע, זיי האָבען ענטוויקעלט ביי דעם המון די לוסט צום לעזען, צו וויסען און אונטערעסירען זיך מיט אַלעס, וואָס איז נוגע יודען, און האָבען געמאַכט פֿון האַלבע מענשען גאַנצע יודען, מיט וועלכע מיר האָבען זיך שוין ניט צו שעמען.

ז. ווענדראָווסקי.

איש עובר אורח פֿון קאַלאַראַש (בעסאַר. גוב): דער אַנטיסעמיטיזם, וואָס הערשט איצט שטאַרק אין רומעניען, איז איבערגעגאַנגען צו אונז קיין בעסאַראַביען, איבערהויפּט אין די ערטער, וועלכע זענען נאָהענט צו דער רומענישער גרענעץ. אין דאָרף פֿערעוואַל זענען די קריסטען אָנגעפֿאַלען אויף יודען, דאָס געשלעג איז געוואָרען זעהר געפֿעהרליך, מען האָט אָנגעהויבען שלאָגען ניט נור דערוואַקסענע יודען, נאָר אויך זייערע קינדער, עס האָט שוין געהאַלטען ביי אַ פּאָגראָם. נאָר צום גליק האָט מען באַלד געטעלעגראַפֿירט צום פּריסטאַוו, וועלכער איז אין

דער צייט געקומען און האָט די יודען פֿון דאָרף אַרויסגעטריבען, חאָטש אונזער רעגירונג האָט איבער דעם היינטיאָהריגען הונגער ערלויבט צו וואָהנען ביי דער גרענעץ די דאָרטיגע יודישע איינוואָהנער. —

אַ חובב ציון פֿון זאַוועַרצע (פעטראק. גוב.): ביי אונז איז געגרינדעט געוואָרען אַ חברה "גמילת חסדים", וועלכע לייהט קליינע סוחרים און בעלי מלאכות ביז 50 רובל אָהן פּראָצענט. די חברה האָט פֿיעל צופֿערדאנקען פֿרוי מאַמעלאָק, וועלכע האָט געשיינקט 500 רובל.

— אונזער חברה ציוניסטען וועלכע בעשטעהט פֿון 100 מיטגלידער לערענט יעדען שבת מיט די יודישע אַרבייטער תנ"ך. די חברה שרייבט אויך אוים פֿאַר זיי פֿיעל צייטונגען אויף פֿערשיעדענע שפּראַכען.

שמחה ראַבינאָוויטש פֿון סקוליאנע (בעסאר. גוב.): ביי אונז האָט מען זיך קיין מאָל ניט אינטערעסירט מיט שטאָדט־זאַכען. אַלע חברות וואָס געפֿינען זיך אין אונזער יודישער קהלה שטעהען אין דעמזעלבען שטאַנד פּונקט ווי מיט הונדערט יאָהר צוריק. אונזער חברה קדישא ווייסט מעהר ניט ווי צו נעהמען וואָס מעהר געלד פֿאַר די מתים, וועלכע זי ברייננט צו קבורה, אונזער בית הקברות שטעהט אָהן אַ פּאַרקען, חזירים מיט הינד דרעהען זיך דאָרט אַרום. וואו עס קומען אַהין די הכנסות פֿון דער חברה ווייסט קיינער ניט, קיין חשבון געבען זיי קיין מאָל ניט אָב. דאָס איז איין איבריגע זאַך. אונזער ביקור חולים געפֿינט זיך אויך ניט אין קיין בעסערען שטאַנד. די ווענד זענען איינגעהויקערט און שמוטציג פֿון אַלטקייט, אינוועניג איז אַזאַ אומריינקייט, אַז דער אָרימסטער קראַנקער וויל אַהין ניט קומען, ער וויל בעסער זיך וואַלגערען אין גאַס איידער זיך געפֿינען אין דעם שמוטץ. ווייל דער הקדש שטעהט דערפאר ליידיג, האָט מען איהם איבערגעגעבען דעם שמש פֿון גרויסען בית המדרש פֿאַר אַ וואָהנונג.

—מיט אַ פּאָר יאָהר איז צו אונז אַראָבגעקומען אַ יודישער דאָקטאָר ה' וועסטערמאַן, וועלכער דינט אין דער היגער זעמסטווע. דעם דאָקטאָר מיט זיין פֿרוי האָבען מיר פֿיעל צו דאַנקען פֿאַר איינינע גוטע איינפֿיהרונגען אין אונזער שטעדטיל. די געשעצטע פֿרוי איז זעלבסט איינינע מאָל געפֿאָהרען אויף איהר אייגענע רעכנונג אין גובערניע, ביז זי האָט בעקומען איין ערלויבניש צו עפֿענען אַ שולע פֿאַר יודישע קינדער. אין פעטערסבורג האָט זי געפועלט ביי דער חברה מפיצי השכלה איין יעהרליכע שטיצע פֿון 200 ביז 300 רובל און פֿון קאראבקע האָט זי אויך צו דעם צוועק געקראָגען 200 רובל יעהרליך. איצט לערנען זיך אין דער שולע 50 קינדער, מעהר ווי אַ העלפֿט אָרימע. דאָרט ווערט געלערנט רוסיש, חשבון, געאָגראַפֿיע, געשיכטע און די העברעאישע שפּראַך. די אָרימע קינדער צאָהלען כלל ניט, און די איבריגע צאָהלען צו 30 רובל יעהרליך. ביי דער שולע איז געמאַכט אַ קיך מיט אַ בעזונדער עסצימער, וואו מען קאָכט עסען פֿאַר די אָרימע. די ערשטע צייט האָט פֿרוי וועסטערמאַן זעלבסט פֿערטרעטען די שטעלע אַלס לעהרערין, נאר יעצט, אַז די מיטלען זענען גרעסער געוואָרען, האָט זי געדונגען אַ לעהרערין, אָבער זי פֿערלאָזט זיך ניט אויף קיינעם און בעזוכט די שולע טעגליך מיט איין לעקציע פֿון 2 — 3 שטונדען.

ביי די עקזאַמענס פֿון די קינדער זענען געוועזען דער רב פֿון שטאָדט מיט איינינע בעלי־בתים און זענען געבליבען העכסט צופֿרידען פֿון די יודישע למודים, זעהענדיג אַז די קינדער פֿון שולע קענען פֿיעל מעהר ווי די קינדער פֿון אונזערע פֿערלאָזטע חדרים.

— דער ד"ר וועסטערמאַן מיט נאָך צוויי בעלי־הבתים ה"ה ליב הערצענבערג און יוסף ראַבינאָוויטש האָבען דאָ איינגעפֿיהרט אַרבייטסהילף פֿאַר בעלי־מלאכות, זיי קויפֿען סחורה און געבען די בעלי מלאכות אויף אויסצואַרבייטען. ווען די בעלי מלאכות פֿערקויפֿען זייערע פּראָדוקטען בעצאָהלען זיי פֿאַר די סחורה, וואָס זיי האָבען בעקומען. די אַרבייטס הילף פֿערגרינגערט פֿיעל די לאַגע די פֿון אָרימע בעלי מלאכות.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. *** אתרוגים פֿון ארץ־ישראל. דער רעיון, אז מקיים צו זיין די שענע מצוה פֿון אתרוג, איז נור כדאי מיט אַ אתרוג פֿון די יודישע פּלאַנצונגען אין ארץ ישראל ווערט אין גאַליציען יעדעס יאָהר שטאַרקער. זייט עטליכע יאָהרען סטאַרעט זיך די חברה „אהבת־ציון" אין טאַרנאָוו צו פֿערברייטען ארץ ישראל אתרוגים. היינטיגעס יאָהר האָט די חברה ארויסגעשיקט איינעם אַ ציוניסט, ה' קאָרעץ, קיין ארץ ישראל אום דאָרט אַליין איינצוקויפֿען די אתרוגים. אין קראקא ארבייט שטאַרק פֿאַר דעם רעיון יעדעס יאָהר ה' שלמה מארקוס דער זוהן פֿון דעם בעקאַנטען חסידישען ציוניסט ר' אהרן מארקוס. היינטיגס יאָהר האָט ה' שלמה מארקוס ארויסגעגעבע אַ ספר מיט דעם נאָמען „פרי עץ הדר" אין וועלכען ער ברייננט בריעף פֿון פֿיעלע אַנגעזעהענע רבנים אוים פֿערשידענע לענדער וואָס ערקלערען אַלע אַ די מצוה פֿון אתרוג האָט נור דאַן אַ ריכטיגען ווערט ווען די פרי מיט וועלכער מען בעדינט זיך צו דער מצוה איז אַנ'אמת יודישע פרי, געפּלאַנצט אין אַ יודישען גאָרטען פֿון יודישע הענד און געקויפֿט ביי יודען וועלכע מיר זענען מחויב צו אונטערשטיצען, כדי זיי זאָלען האָבען ערפֿאָלג אין זייער נאַציאָנאַלער אַרבייט. אַלע חובבי ציון וועלען ה' מארקוס פֿאַר דעם נוצליכען ביכיל דאנקבאר זיין.

*** די מוטער פֿון דער מיידיל אַראַטען אין קראָקוי, וואָס איהר פֿערשווינדען אין קלויסטער האָט מיט אַפּאָר חדשים צוריק אָנגעמאכט אַזאַ רעש, האָט פֿאָריגע וואָך געשריבען אַ בריעף צו דער לעמבערגער צייטונג „Słowo polskie" וועלכען מיר גיבען דאָ איבער ווערטליך:

„מיין מאַן האָט געהאט דעם כבוד פֿון דעם קייזער צו געלאָזט צו זיין צו אַוידיענץ; זיין קייזערליכר מאַיעסטעט האָט איהם צוגעזאָגט אַרויסצוגעבען דעם נייטהיגען בעפֿעהל צו די בעהערדען און נאָך דעמזעלבען טאָג איז דער בעפֿעהל געוועזען ביים מיניסטערפּרעזידענט. אַזוי באלד מיין מאַן האָט מיר דאָס דערצעהלט האָב איך פֿאַר שמחה געוויינט און צום ערשטען מאָל אַראָבגענאַנגען פֿון קראַנקענבעט אויף וועלכען איך בין אַ לאַנגע צייט געלעגען, איך האָב געהאָפֿט אויף געוויס אין גיכען מיין טאָכטער צו געפֿינען און צו זעהען. חאָטש איך ווייס אַז די בעפֿעהלען פֿון זיינער מאַיעסטעט מוזען פּינקטליך אויסגעפֿיהרט ווערען, פֿונדעסטוועגען ווייס מען ביז איצט נאָך נישט וואו מיין טאָכטער איז אהינגעקומען און פלוצים הער איך גאָר אַז מיין אָרים קינד לעבט גאָר נישט מעהר. הערענדיג די בשורה צוברעכט מיר, אלס מוטער, דאָס הארץ, אלס מוטער האָב איך מיך ניט ווייניג אָנגעליטען, אנגעפלאָגט, ביז איך האָב דאָס קינד ערצויגען און איצט האָט מען עס פֿון מיר אוועקגעריסען און איך קען אפילו נישט וויסען אויב מיין אומגליקליך קינד לעבט נאָך! הלואי מיין שטימע זאָל ריהרען די הערצער פֿון אַלע עלטערן, אַז עס זאָל זיך עמיצער, וואָס ווייס וואָס איז געשעהען מיט מיין טאָכטער, דערבארעמען און מיר בעריכטען אויב זי לעבט, כדי איך זאָל מיט דער האָפֿענונג זי צו זעהען מיך שטאַרקען און ביים לעבען דערהאַלטען. ווען אָבער — איך שרייב דאָס מיט ציטערן — זי לעבט נישט מעהר, זאָל מען מיר ווענינסטענס אָנווייזען וואו זי איז בעגראָבען. מיט טהרערען אין די אויגען בעט איך די רעדאַקציאָן אבדרוקען מיין בריעף.

קראקא. צביה אראטען.

*

רוסלאנד. = די „ספ"ב וויעדאמאסטי" זענען מודיע, אַז מען האָט בעריהרט די פֿראַגע וועגען אַרויסגעבען בעזונדערע רעגעלען וועלכע זאָלען בעשטימען דעם אנטהייל פֿון יודען און אויסלענדער אין פֿערוואַלטונג פֿון די אַקציען־געזעלשאַפֿטען.

= ווי דער „סיעווי' קוריער" איז מודיע וועט מען היינטיגס שול־יאָהר אויסרעכענען דעם פּראָצענט פֿון יודען (3 $^o/_o$) וועלכע ווערען אריינגענומען אין פעטערבורגער אוניווערזיטעט נאָך יעדען פאקולטעט בעזונדער. דאדורך וועט מען קענען אריינגעהמען יודען איין קלענערע צאהל, ווייל אין היסטאָרישע־פֿילאָלאָגישען און אָריענטאַלישען פאקולטעט טרעטען אריין זעהר ווענינ יודען.

לויט די פֿריהריגע פּראַוועס האָבען די בעל טאקסעס פֿון דער קאראבקע געהאט בעזונדערע זכיות. די פּאָליציע און אדמיניסטראַציע האָבען זיי געמוזט צוהעלפֿען, ווען זיי האָבען געפֿאָדערט מיט רעכט, אָבצונעהמען דעם אבצאהלונג פֿון יודען און אַלע אנקלאגען אויף די אטקופשציקעס זענען גערעשעט געוואָרען דורך דער אַדמיניסטראַציע. אצונד האָט דער סענאַט ערקלערט, אַז דאָס אַלעס דארף זיין נור דאַן, ווען די קאראבקע ווערט נישט אַוועקגעגעבען אין אַרענדע (היינו ווען די טארגעס ווערען נישט אויסגעפֿיהרט); אין פֿאַל אָבער ווען די קאראבקע ווערט אוועקגעגעבען אין אטקופ דאַרף זיך די פּאָליציע אָדער אַדמיניסטראַציע גאָר נישט אַריינמישען אין די סכסוכים צווישען דעם בעל טאַקסע און די צאהלער, און ווען איינער וויל נישט צאָהלען דעם סבאר קען איהם דער בעל טאקסע נור קלאָגען אין סוד. דאָס איז נאַטירליך, אַ גרויסער שאדען פֿאַר די בעל טאקסעס, ווייל אנשטאט וואָס אַמאָל האָט יעדער געמוזט פֿריהער צאָהלען דעם סבאר און נאכהער גיך געקאָנט קלאגען אין סוד, וועט יעצט דער בעל טאקסע מוזען פֿאָדערען דעם סבאר מיט הילף פֿון סוד.

= אין „וואסחאד" לעגט איינער פֿאָר, אַז כדי צו פֿערהיטען פֿון אומגליקען אין די יודישע שולען און בתי מדרשים בשעת די קינפֿטיגע ימים נוראים זאָל מען: 1) פֿאַר יעדען דאַווענען מכריז ומודיע זיין פֿון דער בימה, אַז די געשרייען: „עס ברענט!" זענען שטענדיג פֿאַלש און קומען על פי רב פֿון גנבים וועלכע ווילען אָנמאַכען א גערודער כדי זיי זאָלען קענען גנב'נען; 2) אין דער צייט פֿון דאַווענען זאָלען זיין אָפֿען אַלע טהירען, און אויב עס איז מעגליך זאָל מען מאַכען נאָך זאפאסנע טהירען, כדי מען זאל זיך נישט דארפֿען שטויסען 3) מען זאָל שטעלען פּאָליציע פֿאַר די שולען און בעזאָנדערס פֿאַר די ווייבערשע אבטהיילונגען ווייל די גנבים שרעקען עפּטערס איבער די ווייבער. עס איז אויך נייטהיג אכט צו געבען, אַז מען זאָל נישט אנשטעלען אומעטום ליכט און לאָמפען און בעזאָנדערס אין הענגלייכטער וואו זיי קענען אַראָבפֿאַלען.

= די „אדעסקיא נאוואסטי" זענען מודיע, אַז מען האָט אַרויסגעגעבען פֿאַר די אייזענבאַהנען נייע רעגעלען ווי צו פֿיהרען יודען־עמיגראַנטען און זייערע משאות. לויט די נייע רעגעלען וועלען יודען־עמיגראַנטען, וועלכע פֿאָהרען מיט הילף פֿון דער יודישער קאָלאָניזאַציאָנס־געזעלשאַפֿט (יק"א) קיין זיד־אמעריקא אָדער אנדערע לענדער, אויסער איירופא, געפֿיהרט ווערען נאָך דעם ביליגען אלגעמיינעם טאריף פֿאַר עמיגראַנטען. די יודישע עמיגראַנטען וועל־

כע פֿאָהרען ניט פֿון דער חברה יק"א וועלען מוזען בעצאָהלען דער באַהן פֿאַרזיס דאָס געלד פֿאַר דעם גאַנצען וועג פֿון דער ערשטער סטאַציאָן ביז דער לעצטער. דער עמיגראַנטען-טאַריף איז נישט חל אויף יודען וועלכע פֿאָהרען צוריק קיין רוסלאַנד. די עמיגראַנטען וועלען ווערען געפֿיהרט אין געדעקטע וואַגאָנען, וועלכע זענען איינגעריכטעט אַז יעדער זאָל האָבען אַ פּלאַץ וואו צו זיצען.

= אַלע יודען וועלכע געבען אָב וייערע קינדער אין דער נייער וואַרשויער האַנדעלסשולע וועלען מוזען צושטעלען זייערע היינט יאהריגע בילעטען פֿון גילדעס כדי צו בעווייזען אַז זיי זענען סוחרים. בילעטען פֿון האַנדעל פּריקאַשטשיקעס זענען נישט גילטיג.

= אין חינא געפֿינען זיך יעצט אַ סך יודען אין רוסישען חיל. אין פּאָרט-אַרטור איז דאָ מעהר ווי 100 יורען סאָלדאַטען, און זיי האָבען דאָרט איין בעזונדער אָרט צום דאַווגען אין אַ ספר תורה. אין די ידיעות פֿון קריעגס פּלאַץ קומען אויך פֿאָר נעמען פֿון יודען. דעם 7-טען יוני ביים שטורם פֿון פּאָרט טאַקי איז פֿערוואונדעט געוואָרען אַ סאָלדאַט פֿון דער 5-טער ראָטע פֿון 12-טען אַסט-סיבירישען פּאָלק הערש שומיראַי. דעם 2-טען יולי בשעת מען האָט איבערפֿיהרט די באַהנבעאַמטע פֿון דער רוסיש-חינעזישער אייזענבאַהן פֿון חאַרבין קיין חאַבאַ-אָווסק אויף דעם טייך סוגאַרי איז געהרגעט געוואָרען דער אינזשיניער בערענשטיין.

די פּרעזידענטין פֿון ווילנער דאַמען קאָמיטעט פֿון „ראָטען קרייץ" פֿירסטין שאַחאָווסקאַיאַ האָט זיך געווענדעט צום ווילנער ראַבבינער מיט אַ ביטע אַז ער זאָל ווירקען אויף יודען אַז זיי זאָלען געבען נדבות פֿאַר די קראַנקע און פֿערוואונדעטע אויף דעם קריעגספּלאַץ. דער ראַבבינער ה' נעמזער האָט באַלד געהייסען זאַמלען נדבות און אויך געהאַלטען אַ דרשה אין שול אין וועלכער ער האָט בעוויזען ווי ווייט נייטהיג עס איז מען זאָל שטיצען דעם „רויטען קרייץ" אין זיין וויכטיגען צוועק.

= מיט ערלויבניש פֿון מיניסטער פֿון פֿאָלקס אויפֿקלערונג זענען געעפֿענט געוואָרען אין איניגע פּעטערבורגער און אויך וואַרשויער גימנאַזיען פּאַראַלעלנע קלאַסען, אין וועלכע מען וועט לערנען. נאָך האַלבען טאָג, היינו פֿון 2 אַזייגער נאָכמיטאָג ביז 6 אַבענדס. די נייע קלאַסען האָט מען געעפֿענט, ווייל עס פֿעהלט פּלאַץ אין די גימנאַזען פֿאַר די פֿיעל שילער.

— היינטיגס יאָהר האָבען זיך אין וואַרשאַ געטויפֿט 6 יודען אויף קאַטוילען. ווי דער „Słowo" איז מודיע האָט זיך דאָס קאַטוילישע קאָנסיסטאָריום געווענדעט צום מאַגיסטראַט מיט אַ ביטע, אַז ער זאָל אויסצאָהלען יעדען געטויפֿטען צו 50 רובעל שטיצע פֿון דעם קאַפּיטאַל, וועלכער איז בעשטימט דאַצו.

*

דייטשלאַנד. *** דער קאָניצער משפּט. פֿאָריגען שבת, איז געווען אין קאָניץ דער משפּט פֿון דעם יודען איזראַעלסקי וועלכען מען האָט בעשולדיגט אַז ער האָט געשאָכטען דעם גימנאַזיסט ווינטער און ער איז געזעסען תפֿוס כמעט 5 חדשים. איזראַעלסקי איז געוואָרען אָנגעקלאַגט, אַז ער איז געזעהען געוואָרען אַ טאָג נאָך דעם פֿערשווינדען פֿון ווינטער מיט אַ זאַק אין וועלכען ס'איז געלעגען אַ קיילעכדיגער געגענשטאַנד און דאָס האָט געזאָלט זיין דעם געהרג'טען ווינטער'ס קאָפּ. דער אָנגעקלאַגטער איזראַעלסקי איז גאָר וועניג געפֿרעגט געוואָרען; ער לייקענט אָב אַז ער האָט דעמאָלס געטראָגען איין זאַק און דער גאַנצער מענש, וועלכער איז קליין און שוואַך, מאַכט אויף קיינעם נישט דעם איינדרוק אַז ער האָט זיך געקענט בעטהייליגען אין אַזאַ געפֿעהרליכער זאַך. דער גאַנצער משפּט האָט אַרויסגעוויזען ווי וועניג בעווייזע און וואָס פֿאַר שוואַכע סבות עס איז גענוג אום אַ יודען חושד צו זיין, אַזוי באַלד די אַנטיסעמיטען הויבען אָן שרייען אַז יודען האָבען אַ מענשען געהרג'עט „פֿון בלוט וועגען". אינטערעסאַנט איז ביי דעם משפּט געזוען, וואָס דער פֿאָטער פֿון דעם געהרג'טען האָט דערצעהלט וועגען אַ בריעף וועלכען ער האָט בעקומען אָהן אַ אונטערשריפֿט. דער בריעף לויטעט:

„ווען איהר וועט געבען איין אינזעראַט אין דער צייטונג „גרוידענצער געזעליגע" אַז „ווינטער שווייגט", אַזוי וועט איהר בעקומען פֿון אונז 50,000 מאַרק. 200,000 מאַרק האָט אונז די מעשה שוין געקאָסט, אָבער מיר יודען האָבען גענוג געלד דערצו, מיר האָבען געמוזט אייער זוהן טויטען, דאָס זאָל אייך טרייסטען".

דער אַלטער ווינטער האָט דעם אַנאָנימען בריעף איבערגעגעבען דעם אַנטיסעמיטישען דעלעגאַט פֿון רייכסטאַג, ליעבערמאַן פֿאָן זאָנענבערג, און מיט אַזאַ נאַרישער פֿעלשונג האָבען די אַנטיסעמיטען געוואָלט בעווייזען דער וועלט אַז יודען האָבען בעגאַנגען איין ריטואַלמאָרד. — דער משפּט איז אויך נאָך דעריבער אינטערעסאַנט געווען, וואָס די זאַכפֿערשטענדיגע, איין בערלינער פּראָפֿעסאָר פֿון געריכטליכע מעדיצין און אַנדערע פּאַכמענער האָבען ערקלערט גאַנץ ענטשידען, אַז ווינטער איז גאָר נישט געטויט געוואָרען דורך קוילען נאָר דורך ערשטיקען און אַז דאָס בלוט איז געבליבען אין זיינע קערפּערטהיילען.

דער אָנגעקלאַגטער איזראַעלסקי איז אין גאַנצען בעפֿרייט געוואָרען, ווייל די אָנקלאַגע האָט גאָר נישט געקענט בעווייזען און דער קאָניצער מאָרד איז ביז היינט נאָך נישט אים גערינגסטען אויפֿגעקלערט. די אַנטיסעמיטישע העצערייען וועלכע האָבען זיך פֿון אָנהויב אָן געווענדעט נור קעגען יודען; און וועלכע האָבען זיך געסטאַרעט אויסצונוצען די מעשה אויף עלילת-דם, האָבען נור געהאַט דעם איינעם ערפֿאָלג, אַז יודען זענען בעשולדיגט, געשלאָגען און געראַכוועט געוואָרען און — דערווייל האָט דער אמת'ער רוצח זיך געקענט בעהאַלטען אַז די גערעכטיגקייט זאָל איהם נישט טרעפֿען.

*

פֿראַנקרייך. *** די צוואה פֿון באַראָן אַדאָלף ראָטהשילד איז ערשט איצט בעקאַנט געוואָרען; ער האָט פֿערשריבען פֿיעל מיליאָנען צו וואָהלטהעטיגע צוועקען, נישט נור אין פֿראַנקרייך נאָר אויך אין אַנדערע לענדער ווי דייטשלאַנד און איטאַליען: דער יודישער געמיינדע אין נעאַפּעל 100,000 לירע; אויף אַ שולע פֿאַר אָרימע יודישע קינדער אין נעאַפּעל 100,000 לירע און אויף אַ שפּיטאַל 50,000 לירע; אויף אַ יודישע שולע אין גענף 50,000 לירע; פֿאַר פֿערשידענע בתי-חסד און צדקה-אַנשטאַלטען אין פֿראַנקפֿורט און נעאַפּעל צו 100.000 און אין גענף 50,000 לירע אין נאָך פֿיעל אַנדערע שטיפֿטונגען אין די דערמאָנטע 3 שטעדט, וועלכע בעטרעפֿען איבער אַ מיליאָן לירע. —

אַלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאַנד. — אַ נייע ערפֿינדונג — וויסקאָז. אויף דער פּאַריזער וועלטאויסשטעלונג איז אַרויסגעשטעלט געוואָרען אַ נייערפֿינדע׳נער מין געוועבע אונטער דעם נאָמען וויסקאָז, וועלכער דאַרף מאַכען איין איבערקעהרעניש אין דער האַנדעלס וועלט. דער מין געוועבע איז אין גאַנצען ענליך צו זייד נאָך זיין ווייכקייט, גלאַנץ און שטאַרקייט. ער קען ווערען געמאַכט פֿון האָלץ, שטרוי און פֿון כל המיני געוויקסען אפילו ווילדע גראָזען וועלכע נוצען נישט צו קיין זאַך. די חעמישע מאַטעריאַלען, דורך וועלכע די גראָזען ווערען איבערגעאַרבעט אויף וויסקאָז, זענען זעהר ביליג און דאַדורך וועט ממילא דער נייער פּראָדוקט זיין זעהר ביליג און לייכט צו בעקומען. ווי עס זעהט אויס וועט דער נייערפֿונדענער וויסקאָז אויסקומען ביליגער ווי באַוועל. מען קען לייכט פֿערשטעהען ווי וויכטיג די ערפֿינדונג איז פֿאַר דער גאַנצער וועלט און בעזונדערס פֿאַר די לענדער וועלכע מוזען בעציהען באַוועל און זייד פֿון אויסלאַנד.

ווי פּראָפֿ' מענדעלעיעוו שרייבט אין דער „ראָססיאַ" מאַכט מען שוין פֿון דעם וויסקאָז פֿערשיעדענע זאַכען, אויך דיקע און האַרטע ווי דראָטהען און סטרונעס. מען וועט איהם קענען בענוצען צו פֿערשיעדענע פֿאַבריקאַציאָנען, און בכלל האָט ער אין זיך אַזוי פֿיעל גוטע מעלות אַז ער דאַרף פֿערנעהמען אַ גרויסען פּלאַץ אין דער וועלט. פּראָפֿ' מענדעליעוו רעכענט אויס, אַז ווען רוסלאַנד זאָל אַנשטאַט אַרויסצושיקען קיין אויסלאַנד ראָה האָלץ ווי קלעצער און בעלקעס אויסאַרבעטען איהרע געהילצען אויף מעבעל, לאַכען וכדומה און פֿון דעם אָבפֿאַל מאַכען אויסאַרבייטונגען פֿון וויסקאָז וואָלט זי בעקומען דאַפֿון אַ גרעסערען פֿערדיענסט ווי פֿון גאַנצען תבואה-האַנדעל. און די תבואה וואָלט טאַקי קענען בלייבען אין דער היים.

אין בלאַגאָוויעשצענסק, ווי עס איז בעקאַנט, זענען די חינעזער פּלוצלינג בעפֿאַלען די רוסישע שטאָדט בלאַגאָוויעשצענסק, וועלכע ליעגט נישט ווייט פֿון דער רוסיש חינעזישער גרענעץ אין סיביר. ווי עס איז מודיע דער „פּריאַמורסקי קראַי" האָבען זיך די רוסען דערפֿאַר האַרט נוקם געווען אין די חינעזער; זיי האָבען געהרג'עט און געשלאָגען נישט נור די חינעזער, וועלכע זענען געגען זיי אַרויסגעטרעטען אין אָפֿענעם קריעג, נאָר אויך די חינעזער וועלכע וואָהנען פֿון לאַנגע יאָהרען אין בלאַגאָוויעשצענסק און לעבען תמיד, אויך די לעצטע צייט, בשלום מיט די רוסען. דער „פּריאַמורסקי קראַי" שרייבט וועגען דעם פֿאַל: מען דאַרף נישט בעהאַלטען פֿון זיך אַליין, אַז אין שטאָדט האָט מען געהרג'עט זעהר פֿיעל מענשען, וועלכע האָבען נישט געהאַט קיין אַנדער חטא נאָר דעם, דאָס זיי זענען נישט אַנטלויפֿען פֿון אונז אין דער צייט. נאָר דאָס וואָס זיי האָבען געהאַט צו אונז אַזוי פֿיעל צוטרויען און געבליבען אין שטאָדט פֿערשטאַרקט נאָך אונזער פֿערברעכען. זיי האָבען נעביך געמיינט, אַז רוסען הרג'נען נור בעוואַפֿענטע פֿיינד אויף דעם קריעגס-פּלאַץ, אָבער נישט אַז מיר וועלען קענען פֿערטרייבען פֿריעדליכע אונבעוואַפֿענטע מענשען אויף איין אַרט און קאַלטבלוטיג אויסהרג'נען."

עס איז קיין צווייפֿעל, אַז די הריגה פֿון די חינעזער איז געשעהען אָהן וויסען פֿון דער נאַטשאַלסטוואָ. אין בעפֿעהל פֿון קריעגס-גובערנאַטאָר פֿון דער אַמורסקער אָבלאַסט שטעהט, אַז פֿיעל פּויערים און קאָזאַקען ערלויבען זיך געוואַלדזאַכען איבער די פֿריעדליכע חינעזער און מאַנדשורען, וועלכע וואָהנען אויף דעם רוסישען באָדען, זיי שלאָגען זיי, הרג'נען אויף טויטט און טרענקען אין וואַסער, און דאַרום איז ער מודיע אַז אַלע שולדיגע וועלען ווערען בעשטראָפֿט דורך דעם קריעגסגעריכט.

*

חינאַ. דער מסחר מיט חינאַ. ווי עס איז בעקאַנט שפּילען די פֿראַגען פֿון מסחר אויך אַ גרויסע ראָלע אין דער חינעזישער מלחמה. די מלוכות ווילען אַז חינאַ, וועלכעס איז גרעסטענטהיילס אָבגעשלאָסען פֿון דער וועלט, זאָל ווערען געעפֿענט פֿאַר דעם אייראָפּעאישען מסחר, ווי עס בעוויזט

אבער דער בעקאנטער עקאנאמיסט איוו גיא נארען זיך די אייראפעער אין חשבון, ווייל דער מסחר מיט חינא קען זיי ברענגען זעהר א קליינעם ריוח.

די חינעזער בענוגנען זיך מיט זעהר ווייניג, זיי לעבען זעהר איינפאך' זיי ווייסען ניט פון לוקסוס. זייערע הייזער זענען געבויט פון האלץ, ווי מיר זעהען זיי אויף דער פאריזער וועלטאויסשטעלונג. די חינעזער געברויכען נישט קיין צשוויעקעס. נישט קיין שרויפען נאר האלצשטיפטען. אויסער דעם קייזערלי־כען פאלאץ און איינינע אנדערע פאלאצען זענען אין אלע הייזער די שויבען נישט פון גלאז, נאר פון פאפיער, וועלכעס איז איינגעטונקט אין עהל אדער אנשטאט פענסטער זענען ראלעטען פון שטרוי. די חינעזער האבען נישט אויף זייער טיש קיין גלעזערנע כלים נאר פארצעלייענע אדער לעהמענע. די חינעזישע פרוי בענוצט אפילו פערפומען נאר זי ווייסט נישט פון קיין שפיגעל און קארסעט, די חינעזער בענוצען נישט קיין וואל, און נישט קיין טוך נא־קליידען זיך אין באוולענע מלבושים. זיי געהען בארוועס אדער אין שטרויענע און האלצערנע פאנטאפעל, פון קיין לעדערנע שיך ווייסען זיי נישט. אין טיעף חינא איז כמעט נישטא קיין בהמות. עס איז אויך נישטא קיין וועגען און שאסעען נאר שכאלע שציעזקעס. משא טראגט דער חינעזער אויף זיין א יגענעם רוקען. ער בעניצט נישט קיין זייף. ביי נאכט ברענט ער וואקסענע און חלב'נע ליכט אדער א קנויט איינגעפונקט אין בומעהל. אין די הייזער איז נישטא קיין קוימען — אויוועו, און אפילו אין די גרעסטע קעלטען הייצט מען נישט. דער חינעזער עסט נישט קיין ברויט. פלייש מילך און פוטער, נאר לעבט בלויז פון געקאכטען רייז מיט פיש, פעטס אדער פרוכטען און גרינסען. ער טרינקט וואסער און אמאל טהעע, נאר אהן צוקער. ער ווייסט נישט פון קיין וויין, ביר און בראנפען. דער גרעכטער לוקסוס זיינער איז זיסע זאכען און נאשוואַרג. פאפיר געברויכט ער זעהר פיעל, נאר פאבריצירט עס אליין.

די חינעזער זענען אלזא א פאלק, וואס דארפען נישט קיין אייזען, קיין גלאז, וואל, פעל, בהמות, תבואה, כילך, וויין און שטארקע משקות, אלזא וואס קענען נוצען פאר די אייראפעער די 400 מיליאן קונים. וועלכע דארפען קיין זאך נישט און זענען נישט אים שטאנד עפּיס צו קויפען? אין די שטערט גוט דער חינעזער אוים אויף זיינע הצטרכות 2 רובעל מאנאטליך און אין די דערפער לעבט א חינעזישער ארבייטער צוזאמען מיט זיין פאמיליע פאר 10 קאפי א טאגי ער בעארבעט געטריי זיין פעלד פון רייז און ציהעט ארויס נוצען אפילו פון קלענסטען שטיקיל ערד, ארייגפיהרען — פיהרט מען אריין רייז אין חינא, און ארויס פיהרען טאר מען נישט לויט געזעץ אפילו פון איין פראווינץ אין די אנדערע. חינא פיהרט ארויס פאר 200 מיליאן פראנק זייד און פאר 110 מיליאן טהעע. נאר דער האנדעל מיט די דאזיגע פראדוקטען ווערט אלעמאל קלענער, ווייל דער חינעזישער און אינדישער טהעע ווערען שטארק צושפרייט אין איי־ראפא. דער האנדעל מיט בארשטען און פעכער. איז נישט קיין גרויסער. די האפנונג, וועלכע די פראנצויזישע סוחרים האבען געלעגט אויף חינא, איז נישט מקוים געווארען. אין 1882-טען יאהר האט חינא געקויפט אין פראנקרייך פאר 3 מיליאן פראנק סחורה און פעיקויפט פאר 98 מיליאן. די מלחמות פון 1860 און 1884/5 האבען נישט געענדערט דעם מצב פון האנדעל. אין 1898-טען יאהר האט פראנקרייך בעצויגען סחורה פון חינא פאר $136\frac{1}{2}$ מי־ליאן און פערקויפט נישט מעהר ווי פאר $4\frac{1}{2}$ מיליאן. בכלל איז, נאך דער מיינונג פון איוו גיא, זעהר ווייניג צו האפען פון דעם מסחר מיט חינא.

דער שופר.

(געווידמעט ד"ר י. עליאשאוו).

הארך, ווי טרויריג בלאזט דער שופר
ס'דוכט, עס ציטערן אלטע קברים...
ער פערהילכט די וועלט, די גאנצע —
מזרח, מערב, צפון, דרום...

ביינער טויטע פון סקעלעטען,
אויסגעדארט פון זאפט און חיות —
ניי דערפרישט ער, ניי בעלעבט ער
מיט די טרויריגע „תקיעות"...

אלטע הערצער, אלטע כחות,
אלט' פערשטארבנע אידעאלען, —
וועקט ער אויף צו נייעם לעבען...
וועקט, זיי זאלען ווידער שטראהלען,

אז זיי זאלען ווידער לייכטען
ווי דער יונגער מארגענשטערען...
וועלכער שווימט, ווי אבגעטובלט,
דורך א וואלקען דיקען, שווערען —

מענשען זאלען ווידער מוטהיג,
אינ'ם קאמפף, ווי העלדען שטרייטען:
ערנסט, טריי מיט ריינער ליבע,
אין די אלטע, אלטע צייטען!

י. י. פראפוס.

שטעהט אויף צו סליחות!

ערצ:הלונג פון מ. ספעקטאר.

I.

א פינסטערע נאכט. עס איז פינסטער אויך אין אלע הייזליך, פון קיין איינציג פענסטער לייכט זיך ניט, אומעטום איז פערמאכט טיהר און טויער. עס געהט א דריבנער נאר א קאלטער רעגען. איין עסעריג ווינטיל טרייבט דעם רעגען און פריווט זיך אויסרייסען די קראקוועס פון די אלטע דעכליך, וועלכע זענען געדעקט מיט שטרוי, שינדלען און מיט אלטע צובראכענע טשערעפעס. מינוטענווייז רייסט דער ווינט ארויס פון א דאך א ביסיל שטרוי און פליהט דערמיט ארום איבער דעם שטעדטיל מיט אזא פרעהליך געסווישטשעריי ווי גלייך גאט ווייסט ווען ער האט דא גובר געוועזען און. וואס פאר א טייערע מציאה ער האט דא דערטאפט — מעהר ניט ווי נאך א לאך געמאכט אין א יוריש ארים שטיביל. נאך א פאר אזוינע לעכער — און דער ווינט וועט זיך דערשלאגען צו די וואס וואהנען אונטער די לעבעדיגע דעכליך...

דער ווינט רייסט אמאל אראב פון א דאך א פוילען שינדעל אדער איין טשערעפ וואס פאלט מיט א רעש אויף דער ערד, אבער קיינער הערט ניט, אלע שלאפען, נור פערהארעוועטע, פערצרות'טע אומגליקליכע קענען אזוי דערהר'געט שלאפען און גאר ניט הערען. מאר־גען וועט זיי די נויט, דער הונגער פון ווייב און קינדער ווייטער אויפ־רייסען פון זייערע איינציגע גוטע מינוטען — פון שלאף, אז זיי זאלען ווייטער ווי פערסם'טע לויפען נאך א גראשען פערדינסט אויף א שטיקיל ברויט, מען זאל ניט שטארבען פאר הונגער, דערהאלטען ווי אזוי עס איז די נשמה.

עס איז שפעט אין דער נאכט. וואס ווייטער ווערט נאך פינס־טערער, און דער רעגען מיט דעם ווינט וואויעט נאך שטארקער. פלוצים האט זיך אין א פענסטער פון א הויז א שיין געוויזען און אין נאך עטליכע מינוטען איז אין אלע פענסטער ליכטיג געווארען.

פון דעם בעלייכטעטען הויז איז ארויסגעגאנגען א לאנגער דארער יוד מיט א גרויער ווייסער בארד, אנגעטהון אין איין אלטען לעבער־דיגען פעליץ, ארומגעגארטעלט מיט א גראבען שטריק און מיט א לאנ־גען שווערען שטעקען אין די הענד. דער ווינט האט זיך באלד ארייג־געהאפט אין די לעכער פון זיין פעליץ.

— אוי, ווי עס בלאזט, א עסעריגע קעלט, האט פייוויש דער שמש געזאגט, זעהר גוט וואס איך האב אנגעטהון מיין פעליץ.

ביים ערשטען שטיביל האט ער זיך אבגעשטעלט, פעריסען דעם קאפ און מיט א ווילדען ניגון און מיט א הייזריגען קול אנגעהויבען שרייען:

— שטעהט אויף!... שטעהט אויף, יודען, צו סליחות!!.. ער האט א קלאפ געטהון מיט זיין שטעקען אין א לאדען, און הוסטענדיג און קרעכצענדיג איז ער ווייטער געגאנגען איבער דער שטאדט, זיך אבגעשטעלט ביי יעדען שטיביל, געשריען מיט א ניגון „שטעהט אויף" און אנגעקלאפט אין די לאדען, און דער ווינד מיט דעם רעגען האבען ווי משוררים אונטערגעהאלטען דעם שול־שמש מיט זייער פייפען אין דער פינסטערער נאכט.—

II.

— אַ.. אַ.. סליחות... האָט זיך וועלוועל דער מלמד אויפגעהאַפּט פֿון שלאָף, ווען ער האָט דערהערט דעם שמש רופֿען און קלאַפּען צו סליחות און האָט זיך אָנגעהאַפּט ביים קאָפּ, וואָס האָט איהם וועהגעטהון פֿון זיין שווערען אונרוהיגען שלאָף. ער האָט זיך אַרומגעקוקט איבער דער שטוב. אין אַ ווינקעל האָט געברענט אַ קליינער קייגע׳ץ צוליעב דעם קראַנקען קינד, אַקעגען איז אויף אַ צובראָכען בעט געלעגען זיין ווייב שיינדעל מיט צוויי קינדער, איינס נעבען דער ברוסט און דאָס צווייטע אַ מיידעלע פֿון אַ יאָהר פֿינף צו פֿוסענס. מיט איהם אין בעט איז געשלאָפֿען אַ יונגיל פֿון אַ יאָהר אַכט, אויף דער ערד זענען געלעגען אויף אַ שטרויענעם זאַק צוויי עלטערע קינדער. דאָס קראַנקע קינד, אַ יונגעלע פֿון אַ יאָהר דריי, איז געלעגען אויסגעמאַסטעט אויף צוויי ביינקליך און שווער געאָטעמט. שיינדעל איז געשלאָפֿען ווי אַ געהרג׳עטע מיט איין האַנד און מיט אַ האַלבען קאָפּ אָבגעלאָזט פֿון בעט.

וועלוועל האָט זיך אומגעקוקט איבער דער גאַנצער שטוב און דערנאָך אָבגעשטעלט זיינע צומישטע אויגען אויף שיינדלען.

— אומגליקליכע! האָט ער אָנגעהויבען רעדען צו זיך זעהענדיג ווי איהר פנים איז געל ווי וואַקס און אַליין איז זי הויט און ביין — און פֿון וואָס זאָל זי בעסער אויסזעהן? איינע אַליין אויף אַ גאַנצע שטוב אַרבייטען און אַרומטאַנצען, קאָכען, באַקען, יעדען אַרומנייען, אַרומלאַטען און דעם לעצטען טרוקענעם ביסען אַוועקגעבען פֿון רחמנות די הונגעריגע קינדער, זויגען אַ פּיטציל קינד, זיך ניט צוזעצען אַ גאַנצען טאָג אויף אַ מינוט ביז זי פֿאַלט צו בעט ווי אַ דערהרג׳עטע.

ער האָט זיך פלוצים אַנידערגעזעצט אויף דעם בעט, ער האָט דערפֿיהלט אַ גרויסען ווטהאג אין האַרצען און ווי דער קאָפּ שפּאַלט זיך איהם אויף צווייען.

— איך וועל ניט אויסהאַלטען, איך קען ניט צוזעהן, ווי מיין ווייב און קינדער ליידען אַזוי, אָרים, נאַקעט און קראַנק, און וואָס וועט זיין? וואָס וועט זיין ווייטער? אָבגעקנעלט אַ גאַנצען זמן, עס געהען אַזוינע ימים טובים, עס הויבט זיך אָן אַזאַ לאַנגער ווינטער, אַלע זענען נאַקעט און אפילו אויף מאָרגען איז ניט דאָ קיין שטיקיל ברויט. און הייקעל דער וואָכערניק לאָזט מיך ניט לעבען איך זאָל איהם צאָהלען זיין רובל די וואָך. און וואו זאָלען זיי נעהמען? זיי האָבען אַליין ניט. זיי זענען אויך אָרימע לייט... זיי שיקען דען זייערע קינדער צו מיר לערנען? — זיי שיקען אַוועק די קינדער, אַבי זיי זאָלען צו הויז ניט זיין... אימשטיינס געזאָגט, וואָס קענען זיי זיך ביי מיר אויסלערנען... וויים איך דען ווי אַזוי מען לערענט מיט קינדער? אַז איך בין געקומען פֿון דאָרף און אין שטאָדט אויפגעגעסען די עטליכע רובל, וואָס איז מיר נאָך פֿון מיינע פֿריהערדיגע געשעפֿטען געבליבען, האָט מען מיר געזאָגט: אַז דו האָסט ניט וואָס צו טהון, ווער אַ „מלמד", און מען האָט מיר געשיקט קינדער און איך בין געוואָרען אַ מלמד...

— חאַ, חאַ, האָט ער זיך פלוצים ביטער צולאַכט — איך בין אַ מלמד, אַ געוועזענער סוחר, פּאַסעסיעס און מיהלען געהאַלטען און איצטער אַ מלמד... וואָס קעהר איך זיך אָן מיט מלמד׳עריי? און אַז איך קען פֿאַר זיך אין אַ ספר אַריינקוקען אָדער אַ פרשה חומש אָבלערנען, דערום קען איך שוין זיין אַ מלמד? מיין האַרץ ווערט מיר אויף שטיקער צוריסען, צוזעהענדיג ווי מען שיקט קינדער צו מיר לערנען. עס געהען אַוועק זְמַנִים און די קינדער קענען גאָר ניט, און קיינער קיינער פֿון די בעלי־הבתים זאָגען ניט אַז איך בין אַ שלעכטער מלמד, זיי זענען צופֿרידען, אַבי זייערע קינדער זענען ניט צו הויז... איך האָב נאָך טענות וואָס זיי צאָהלען מיר ניט!.. דער ביטערער רובל, וואָס זיי שיקען מיר אַ מאָל שכר למוד, קומט מיר דען? זיי וואַרפֿען עס דען ניט אַרויס זייער מיט בלוט פֿערגאָסען רובל, און איך נעהם עס... איך וואַרג זיך מיט אַזוינע רובלען... אַ געמוטשעט לעבען...

— שטעהט אויף!.. שטעהט אויף, יודען, צו סליחות! האָט וועלוועל ווידער דערהערט ווי פּייוויש שרייט און קלאַפּט.

וועלוועל האָט אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד.

— חאַ, חאַ, צו סליחות, וועקט מיך פּייוויש, איך זאָל געהן בעטען און תשובה טהון, מען זאָל מיר מוחל זיין פֿאַר מיינע זינד פֿון אַ גאַנץ יאָהר — „וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵינוּ כִּי רַב הוּא" מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי רַבּוּ עֲוֹנֵינוּ." — מען זאָל מיר מוחל זיין מיינע גרויסע זינד — וועלכע זינד? — איך האָב ניט קיין זינד! — איך האָב ניט! איך פּייניג זיך און מוטשע זיך מיין גאַנץ לעבען.

— שטעהט אויף!... שטעהט אויף, יודען, צו סליחות! הערט ניט אויף פּייוויש צו שרייען אין דער פֿינסטערער נאַכט.

— ניין, ליעבער פּייוויש, איך וועל ניט אויפֿשטעהן צו סליחות, האָט וועלוועל גערעדט צו זיך, געה, פּייוויש, ווייטער, געה רופֿען צו סליחות ר׳ חייקלען דעם פּראָצענטניק, מיין וואָכערניק, וואָס שינדט פֿון אונז די הויט, געה צום בעל־טאַקסע, וועלכען עס לעבט זיך אַזוי גוט אויף דער וועלט, געה צו די אַלע, וואָס קענען שווינדלען, דרעהען, ראַבעווען, גזל׳נען און פֿרעסען און זויפֿען און לעבען אַ גוטען טאָג אויף דער וועלט, קיין מאָל ניט בעטראַכטענדיג מיט וואָס פֿאַר אַ מיטעל זיי פֿערדינען געלד, געה צו די וואָס הערען קיין מאָל ניט ווי די אָרימע לייט, וועלכע האָרעווען אויף זיי, וויינען און קלאָגען אויף זייערע קעפּ און שטאַרבען איבער זיי פֿאַר דער צייט, — צו די אַלע געה, ליעבער פּייוויש, וועקען צו סליחות! אָבער ניט צו מיר, — איך האָב ניט אויף וואָס צו בעטען „סלח לנו, מחל לנו", גאָט ווייסט אַז איך האָב קיין איינציגע גוטע מינוט געהאַט, נור פּיין און צרות, אויף וועלכע־זשע זינד האָב איך צו בעטען מען זאָל מיר מוחל זיין?

וועלוועל האָט ווידער אַ קוק געטהון אויף זיין ווייב און האָט זיך מיט די הענד אָנגעהאַפּט ביים קאָפּ.

— נור ווי אַ מת זעהט זי אויס, און ווי שען, ווי געזונד איז זי אַמאָל געוועזען!...

שיינדעל האָט זיך פלוצים אויפֿגעהאַפּט פֿון שלאָף.

— וועלוועל, מען האָט שוין געקלאַפּט צו סליחות?

— מען האָט שוין דריי מאָל געקלאַפּט.

— שוין דריי מאָל?! האָט זי זיך גיך אויפֿגעזעצט אויף דעם בעט, פֿאַר וואָס זשע האָסט דומיך ניט אויפֿגעוועקט, וואָס זיצסט דו? וואָס ביזט דו ניט געגאַנגען צו סליחות?

— איך וועל ניט געהן, איך האָב ניט וואָס צו געהן, און דו געה אויך ניט, לעג זיך צוריק שלאָפֿען.—

— וואָס הייסט דו וועסט ניט געהן? אַלע יאָהר פֿלעגען מיר געהן, אפילו פֿון דאָרף פֿלעגען מיר פֿאָהרען אין שטאָדט צו סליחות, און איצטער פלוצים...

— איך האָב ניט וואָס צו געהן, מיר האָבען ניט קיין זינד, מיר האָבען ניט אויף וואָס צו בעטען, מען זאָל אונז מוחל זיין.

— וועה איז מיר! וואָס רעדסט דו, וועלוועל, זאָל אונז גאָט נור אַלעס מוחל זיין, וויפֿיעל מיר זינדיגען, איצט איז אַזאַ צייט, וואָס אפילו אַ פֿיש אין וואַסער ציטערט און דו ווילסט אפילו ניט געהן צו סליחות.

— „מיר זינדיגען"! זאָגסט דו, האָט וועלוועל אָנגעהויבען שרייען ניט מיט זיין קול און איז אַ נאַקעטער אַראָב פֿון בעט און אָנגעוויזען אויף די קינדער, קוק אָן אָט די אומגליקליכע, קוק אָן זיך אַליין, קוק אָן וואָס פֿאַר אַ פנים איך האָב, ניין, מיר זעהן ניט אויס פֿון קיין זינדיגע נאַר ווי אומגליקליכע, ניין, איך וועל א י ה ם ניט געהן בעטען. ער האָט אויף אונז קיין רחמנות... ער האָט פֿון אונז אַ תל געמאַכט... וואָס וועל איך טהון? וואָס וועלען טהון אונזערע קינדער, אָט די אומגליקליכע, וואָס ער האָט אויף דער וועלט בעשאַפֿען, אַז זיי זאָלען זיך נור מיטשען... ערגער קען שוין ניט זיין...

— וועה איז מיר און ווינד איז מיר! וואָס רעדסט דו, וועלוועל! מעג מען אַזוי רעדען אויף גאָט? האָט שיינדעל אָנגעהויבען ברעכען די הענד, וואָס איז מיט דיר פלוצים געוואָרען? גאָט קען נאָך העלפֿען, מען דאַרף איהם בעטען. ער זאָל אונז מוחל זיין אונזערע גרויסע זינד און בעטען און וויינען פֿאַר איהם, ער זאָל אונז געבען אַ גוט יאָהר מיט געזונד און פרנסה און מיט אַ גוט קוויטעל, עס געהען

אַזוינע טעג, וואָס אַ פֿיש אין וואַסער ציטערט, אָט געהט ראש־השנה, יום־כפור... מיר דאַרפֿען נור גוט בעטען...

— ניט ראש השנה, ניט יום כפור... מעהר בעט איך ביי איהם גאָר ניט... ערגער קען שוין ניט זיין. שוין צוויי טויזענד יאָהר אַז מיר בעטען איהם. . . און ווערען אַלץ פֿערשוואַרצט, מען בראָט און מען ברענט אונז... שפּאַניען... אַנטיסעמיטען... מיר דערגעהן... ערגער קען שוין ניט זיין... וואָס קען ער אונז נאָך ערגערס טהון.

ביי די לעצטע ווערטער האָט וועלוועל אויסגעשריען מיט אַ ווילדען קול און איז אַרומגעלאָפֿען איבער דער שטוב נאַקעט און מיט ביידע הענד זיך געקלאַפּט אין זיין צוהראַסטעט, אויסגעטרוקענט האַרץ, פֿון וועלכען עס האָבען זיך אַרויסגעזעהען די ביינער. זיין פנים איז געוואָרען וויים אָהן אַ טראָפּען בלוט. זיינע אויגען האָבען אויסגעזעהען גרעסער און משונה׳דיג געקוקט אין איין ווינקעל.

— וועה איז מיר, וועלוועל, וואָס איז מיט דיר, וואָס רעדסט דו פֿאַר ווערטער, ווער מיר „צוויי טויזענד יאָהר" ? וואָס מיר „פּאַניען" ? וועלכע „שמיטען" ? וואָס רעדסט דו פֿון זינען ? האָט שיינדעל אָנגעהויבען שרעקליך וויינען, געעפֿענט די טהיר אויף דער גאַס און געמאַכט אַ גרוים געוואַלד, מענשען זאָלען זיך אָנלויפֿען.

יודען און ווייבער, וואָס זענען געגאַנגען צו סליחות, זענען זיך אויף דעם געשריי אָנגעלאָפֿען. מען האָט געבראַכט דעם רופא, ער האָט וועלוועלען געשטעלט באַנקעס, געלאָזט צו דער אָדער און איהם אַריינגעלייגט אין בעט.

אויף מאָרגען האָט מען אומעטום אין שטעדטיל גערעדט וועגען דעם אומגליק, וואָס וועלוועל דער מלמד איז פלוצים פֿאַר קיינעם געדאַכט, משוגע געוואָרען. יעדער האָט געקרעכצט און געזיפֿצט קוקענדיג אויף שיינדלען.

דעם רופא׳ס „באַנקעס שטעלען" און „אָדער לאָזען" האָט ניט געהאָלפֿען, וועלוועל איז גאַנץ ראש השנה, יום כפור און אַלע ימים־טובים אַרומגעלאָפֿען איבער דער שטאָדט און גערעדט אַזוינע ווערטער, וועלכע קיינער האָט ניט פֿערשטאַנען.

שמחת־תורה האָט ער געלאַכט פֿון די יודען וואָס זענען פֿרעהליך און טאַנצען.

— וואָס איז מיט די שמחה, אומגליקליכע ! פֿלעגט ער שרייען, מאָרגען דאַרפֿט איהר שטאַרבען פֿאַרהונגער און אויספֿריהרען פֿאַרקעלט.

נאָך יום טוב האָבען זיך פֿרומע ווייבער צונויפֿלעגט און מען האָט איהם אַרומגעפֿיהרט צו גוטע יודען, צום טאָטער און עס האָט ניט געהאָלפֿען, די גוטע יודען האָבען געזאָגט „אַז דאָס משוגעת דאַרף אויסשטעהן", און דער טאָטער האָט איהם אַרומגערייכערט מיט פֿערשידענע קרייטעכצער.

דאָס גאַנצע יאָהר האָט דאָס שטעדטיל פֿון דעם משוגענעם געליטען, חנוכה, ווען דער בעל טאַקסע האָט געשפּילט מיט חברה אין קאָרטען און געגעסען הייסע רעטשענע לאַטקעס, פֿלעגט זיך וועלוועל שטעלען נעבען זיינע פֿענסטער און שרייען :

— שטעהט אויף ! — שטעהט אויף צו סליחות !...

ראש חודש שבט, אין די גרעסטע פרעסט פֿלעגט ער זיך ביינאַכט שטעלען נעבען די פֿענסטער פֿון די שטעדטילשע אַנטיסעמיטען, וועלכע ער האָט צו פֿערדאַנקען וואָס ער איז פֿון דאָרף אַרויסגעפֿאָהרען און שרייען :

— שטעהט אויף !... — שטעהט אויף צו סליחות !

פסח, ווען חייקעל וואָכערניק איז געזעסען ביים סדר אַרומגעשטעלט מיט גוטע וויינען ביי דעם בעפוצטען טיש מיט זילבערנע און גילדענע משכנות, האָט זיך וועלוועל דער משוגענער געשטעלט נעבען זיין פֿענסטער און געשריען:

— שטעהט אויף ! — שטעהט אויף צו סליחות !

אַזוי האָט וועלוועל דער משוגענער געוועקט צו סליחות אַלע אייגענע און פֿרעמדע שונאי ישראל, וועלכע האָבען געוואָהנט אין שטעדטיל.

.III

עס איז ווידער געקומען דער חודש אלול מיט זיינע קיהלע נעכט. צו די ערשטע סליחות איז ווידער געגאַנגען אַ רעגען און אַ קאַלט ווינטיל האָט געטריבען, אומעטום איז געווען פֿינסטער, אַלע זענען שוין געשלאָפֿען. שפּעט אין דער נאַכט האָט פֿייוויש דער שמש אָנגעצונדען די מעשענע הייננגלייכטער אין בית המדרש, ווידער אָנגעטהון זיין לעכערדיגען פעלץ און מיט זיין לאַנגען שטעקען אַרויסגעגאַנגען אין גאַס וועקען און קלאַפּען צו סליחות. נור אין דער פֿינסטערער נאַכט האָט פֿייוויש מיט שרעק פלוצים דערהערט ווי איין אַנדער קול שרייט ווילד.

— שטעהט אויף, שטעהט אויף צו סליחות !

ווען דער ווילדער קול איז שטיל געבליבען, האָט פֿייוויש אָנגעהויבען וועקען און קלאַפּען, זיך אָבשטעלענדיג ביי יעדער שטוב.

-- שטעה פֿייוויש ! האָט איהם איימיצער אָנגעחאַפּט ביי דער האַנד — דאָ וועק ניט, לאָז זיך אויסשלאָפֿען אָט די הונגעריגע פֿערמוטשעטע.

– אַוועק משוגענער ! האָט פֿייוויש מיט זיין שטעקען אַוועקגעטריבען וועלוועלען און זיך ווייטער געגאַנגען זיין גאַנג און געטהון זיין אַרבייט, יעדען געוועקט צו סליחות.

נור וועלוועל מלמד איז זיך בעזונדער אַרומגעגאַנגען איבער דער שטאָדט וועקען, אָבער ניט ביי יעדען הויז האָט ער זיך אָבגעשטעלט, ניט יעדען האָט ער געוועקט צו סליחות...

אויגען.

(צוויי מעשות פֿאַר קינדער).

קליינע קינדער, גוטע קינדער,
ד׳וויל אַ מעשה אייך דערצעהלען ! —
זעהט די מענשען אויף די גאַסען,
ווי זיי לויפֿען, ווי זיי איילען,

ס׳טרייבט דאָס לעבען זיי מיט ריטער...
אָ, ווער וועט זיך דען אָבשטעלען,
אַ מינוט דעם לויף אָבהאַלטען
און מיין מעשה הערען וועלען ? !

אַך, פֿעריאָגטע, מידע מענשען,
ד׳האָב קיין ווערטער נישט פֿאַר זיי !
ס׳טראָגט דער לעבענס-שטראָם זיי האַסטיג
פֿאַר די אויגען מיר פֿאַרביי !...

— — — — — — —

1

בלאָע אויגעליך.

קומט, קינדערליך ! איך קען אויסענווענינ אַ מעשה דערצעהלען. אַזוי :

אַמאָל איז געווען אַ יונגעלע, אַ יונגעלע מיט בלאָע אויגען.

הערט ! מיין זיידע האָט מיר אַזוי געזאָגט : ווען אָדם הראשון האָט געזינדיגט, און גאָט האָט איהם פֿאַר זיינע זינד פֿערטריבען פֿון גן עדן, האָט זיך אדם הראשון אַזוי צעוויינט, אַז מיט איהם צוזאַמען אין איין קול האָבען מיטגעוויינט אַלע כרובים, דיזעלבע כרובים, וואָס שטעהען פֿאַר דעם גן־עדן׳ס טהויער מיט בלאַנקע שאַרפֿע שווערדען אין די הענד. די כרובים האָבען הייס געוויינט און גאָט געבעטען, ער זאָל אדם׳ן מוחל זיין זיינע זינד און איהם ווייטער לאָזען אין גן־עדן. און גאָט האָט זיי אַזוי געענטפֿערט : „מוחל זיין איהם זיינע זינד קען איך, נאר ער האָט דאָך פֿון עץ הדעת געגעסען, — ער איז אַזוי קלוג געוואָרען, אַז קוים וועל איך איהם אין גן עדן לאָזען, וועט דאָס גן־עדן אַ גיהנם ווערען, און איהר וועט מוזען פֿון דאַנען אַרוים. און וואו וועט איהר אייך אַהין טהון, מיינע גוטע כרובים׳ליך ?" און אַז די כרובים האָבען דערהערט גאָט׳ס רייד, זענען זיי אַזוי דערשראָקען געוואָרען, אַז אין גאַנצען גן־עדן האָט מען נור געהערט דאָס גערויש

פון זייערע פליגעליך, וואס האבען געציטערט פאר שרעק, און ציטערנדיג און שטאמעלענדיג, האבען זיי אזוי גבעבעטען: „אוי, גאטעניו פאטער, אוי גאטעניו פאטער! פערטרייב איהם גיכער! וואו וועלען מיר זיך אהין טהון?! אוי וועה געשריען, וואו וועלען מיר זיך אהין טהון?! אוי פערטרייב איהם...“ אזוי האבען זיי געוויינט און געציטערט און געפלאטערט פאר שרעק; א סך זענען חלשות געפאלען פאר פחד, א סך—שיער־נישט משוגע געווארען, דען גאט האט א ביסעלע געווילט מקיים צו זיין אין אדם'ן זיין משפט.

כרובים, ווייסט איהר דאך, דאס זענען אזעלכע קליינע מלאכים'ליך מיט דינצשינגע פליגעליך און קינדער־פנים'ליך. גוטע מלאכים'ליך זענען דאס, גאר גוטע: אזעלכע רחמנות'דיגע נשמות'ליך האבען זיי! באלד וויינען זיי, אז זיי הערען עפיס א שלעכטע גזרה אויף עמיצען. זיי האבען אלעמען ליעב, און זיך אליין האבען זיי אויך ליעב, אזוי הייס ליעב, אז זיי וויינען און חלשען און ציטערען און צאפלען און ווערען פערמישט פאר שרעק, בשעת זיי קריגען מורא, ס'זאל זיי, חלילה, עפיס שלעכטס נישט געשעהען... אזעלכע מלאכים'ליך זענען דאס.

מענשען זענען דאך נישט גלייך איינער צו'ם אנדערען, כרובים אויך נישט. ס'זענען פאראן פראסטע, ס'זענען פאראן גוטע, גאר גוטע און גאר—גאר גוטע, און ווען דער גאנצער גן־עדן האט גערווישט פון די כרובים, וואס האבען געציטערט מיט אלע זייערע זעקס פליגעליך, דעמאלט איז זיך געשטאנען אין א זייט א כרוב'יל, און שטיל, גאר שטיל געקוקט מיט זיינע בלאע אויגעליך אויף אדם'ן.

אויגעליך האבען אלע כרובים בלאע, דאך האט יעדער כרוב אנדערע גאר. אויגעליך דאס זענען שפיגעליך. ס'זענען פאראן קלארע, גאר קלארע, טונקעלע און גאר טונקעלע שפיגעליך. דער כרוב אבער, וואס איז געשטאנען אין א זייט, האט געהאט גאר אנדערע אויגען. זיי האבען נישט געגלאנצט, נישט אבגעשפיגעלט האט זיך אין זיי אלין, — זיי אליין האבען געלויכטען. א גוט שפיגעלע, קינדערליך, גלאנצט נור אז עס איז ליכטיג; דאס בעסטע שפיגעלע איז אזעלכעס, וואס שלאגט אב דאס גאנצע ליכט, וואס קריגט; פרובט אבער, שטעלט עס אין גאר—גאר א פינסטער צימער, לייכט עס גאר נישט. אט זעהט איהר איין אבן־טוב, אזעלכער ווי נח האט געהאט אין דער תבה, לייכט אליין פון זיך, אין דער פינסטער, אדרבה, זעהט מען ערשט נאך בעסער זיין ליכט. דער כרוב האט טאקי איין אבן טוב, א גוטע נשמה געהאט. מיינט נישט אזוי גלאט, וואס אלע רופען אן „א גוטע נשמה“, דאס זענען נור פיינע אויסגעשליפענע שפיגעליך, איך מיין „טאקי א גוטע נשמה“; איבער דעם זאג איך אייך, קינדערליך — איין אבן־טוב.

און מיט זיינע ברילאנטענע בלאע אויגעליך איז ער געשטאנען און געקוקט אויף אדם'ן און חוה'ן, וואס האבען ביטער געוויינט און פערגאסען אזוי פיעל טרעהרען, אז אויף דער ערד איז א שמאל בריי־נעלע טרעהרען געגאנגען. די ערד, קינדערליך, האט די טרעהרען נישט געוואלט איינזאפען. די ערד איז א גוטע: אלע פויערען אין די דערפער ווייסען דאס.

און איהר ווייסט, וואס? אונזער כרוב'יל האט גאר נישט גע־וואוסט, וואס דאס איז טרעהרען, וואס זינד איז. וואס מען מיינט דאס עפיס „שטראפען“, און ער איז געשטאנען און זיך געוואונדערט, הער־רענדיג און זעהענדיג, ווי ס'ציטערען אלע כרובים. „אזוי שפילען זיי זיך מיט זייערע פליגעליך“, האט ער געטראכט, „עה, גוטע כרובים'ליך נארעליך, וואס עפיס אלע צוזאמען אויסגעטראכט אזא נאריש שפיעל? מען קען גור מיד ווערען, ווייטער גאר נישט.“ אזוי האט ער זיך גע־טראכט, און ער האט געפרעגט איין כרוב'יל, א צווייט כרוב'יל — קיינער האט נישט געענטפערט. הערסט דו, ווי קען מען עפיס ענט־פערען, אז מען ציטערט און פלאטערט פאר שרעק.

ער האט זיך אזוי געטראכט, איך וועל געהן און פרעגען אדם'ן, איז ער צוגעגאנגען און געפרעגט. אדם האט, הליפענדיג און צוהאל־טענדיג מיט די הענד זיין פנים, אזוי געזאגט: „פון גן עדן פערטרייבט מיך גאט, אין דער ווייטער, ברייטער חושכ'דיגער וועלט אריין, ווייל איך האב געזינדיגט, איך האב פון עין הדעת געגעסען; חוה האט מיך אנגערעדט, אליין איבער איהר!“ און חוה האט געזאגט, אויך הליפענדיג און צוהאלטענדיג מיט די הענד דאס פנים: „אוי וועה! מען פערטרייבט אונז פון גן עדן, ווייל מען האט געזינדיגט; די שלאנג האט מיך אנגערעדט, אלין איבער איהר!“

דאס כרוב'יל האט זיך פערטראכט, הערענדיג, און אויף זיינע קלארע, ליכטיגע אויגען האט זיך א שאטען, גאר א דינצשיגער שאטען געלעגט, און אונטער די בלאע אויגען, אויף'ן געזיכט, האט זיך א קנייטשיל, גאר א קליין קנייטשיל געמאכט.

אזוי, קינדערליך! פאר איין אמת'ע גוטע נשמה איז זעהר נישט גוט צו זעהען טרעהרען, ווייל טרעהרען קומען ארויס פון זינד, און זינד לעגען שאטען אויף די אויגען און מאכען קנייטשען אויף'ן געזיכט.

און אדם הראשון און חוה האבען געוויינט און געקרעכצט און צוגעהאלטען מיט די הענד דאס פנים, און דאס כרוב'יל האט אויף זיי געקוקט.

נאר — איך ווייס נישט ווי אזוי — האט עפיס אדם אוועק־גענומען די הענד פון געזיכט, און אין זיינע אויגען האט אריינגע־שיינט דעם כרוב'ס קלארער בליק. דער שאטען איז נאך נישט געווען צו דערקענען, עפיס איז איהם אין איין מינוט אזוי גרינג געווארען אויף'ן הארץ, עפיס האט ער זיך באלד איבערגעבעטען מיט'ן לעבען, מיט דער ווייטער, ברייטער חושכ'דיגער וועלט און מיט זיין שווער מזל אויף איהר. ער האט א שטופ געגעבען מיט דער האנד חוה'ן און אזוי געזאגט: „חוה, זעה נור!“ חוה האט אויך געקוקט אויף'ן כרוב'יל, און איהר איז אויך לייכט געווארען אויף'ן הארץ, זי האט טאקי באלד גלייך געמאכט מיט די הענד די האר אויף'ן קאפ און האט אדם'ן אזוי געפרעגט: „זעה נור, אדם, מיין פנים איז עפיס גוט איינגעשמירט פון טרעהרען? ברענג אביסיל וואסער!“

און דאס כרוב'יל איז געשטאנען און געקוקט, גאר נישט גע־רעדט, נאר געקוקט אלין אויף אדם'ן מיט חוה'ן אזוי לאנג, ביז אדם און חוה האבען זיך צוקושט און זענען ארויסגעגאנגען פון גן־עדן, האלטענדיג זיך פאר די הענד.

אלע כרובים האבען אויפגעהערט צו ציטערען און האבען לייכ־טער אבגעזיפצט. עטליכע האבען געהאפט שווערדליך אין די הענד און זיך געשטעלט פאר די טהויערען פון גן־עדן. „נור גוט היטען! נור גוט היטען“, האבען אלע נאכגעשריען, „וויל, חלילה וחס, אוי וועה, חלילה וחס...“ זיי האבען מורא געהאט פאר'ן מויל צו ברענגען.

נור אונזער כרוב'יל דאס איז גאר עפיס אנדערש געווען. אז מיין זיידע האט מיר די מעשה דערצעהלט, האט ער דריי מאל אזוי געזאגט: „גאר עפיס אנדערש“, נישט בחנם האט זיין איינע גוטע נשמה ארויסגעלויכטען אויף דער וועלט. געלויכטען, יא, קינדערליך, איין אמת'ע גוטע נשמה איז א ליכט! שטעהן שטעהט עס אויף'ן ארט און בעלייכט אלין ארום; א גוטע נשמה מאכט אלע גוט, עס ווערט אלעמען גרינגער אויף'ן הארץ, אז זי איז דא... יא, דאס איז וואהר, קינדערליך!

און אזוי ווי דאס כרוב'יל האט געזעהן, אז אדם און חוה'ן איז גרינגער געווארען אויף'ן הארץ, צייט ער האט זיך געשטעלט נעבען זיי, איז ער גאר שטיל זיי נאכגעגאנגען אין דער ווייטער, ברייטער חושכ'דיגער וועלט אריין.

עס איז נאך ביז היינט אין דער וועלט; עס זעהט אויס, ווי א יונגעלע, א קליין יונגעלע, ווי אלע קליינע יונגליך; נאר אויגען האט עס גאר אנדערע, בלאע אזעלכע... איהר ווייסט שוין.

נאך האט מיין זיידע אזוי געזאגט: אזא יונגעלע איז נאך קיינ־מאל נישט בר מצוה געווארען. אז ער זעהט טרעהרען און זינד, לעגען זיך איהם שאטען אויף די אויגען, און קנייטשען מאכען זיך אויף'ן פנים; און אז די אויגען ווערען ביי איהם טונקעל, און דאס פנים ווערט גערינצעלט, שטארבט עס דאס יונגעלע, שטארבט עס רוהיג און שטיל, און עס ווערט געבוירען א ניי יונגעלע... עס וועט קומען

א צייט, האָט מיין זיידע געענדיגט, אַזאַ יונגעלע וועט אויפוואַקסען, וועט בר מצוה ווערען, דעמאָלט וועט משיח קומען.

אָט אַזוי האָט מיר מיין זיידע דערצעהלט.

די מעשה גופא, קינדערליך, וועל איך אייך אַין אַנדער מאָל דערצעהלען. ווייסט איהר, ווען? אַז איהר וועט ווען האָבען אמת'ע גוטע נשמות, אַזעלכע ווי דער כרוב, אַז איהר וועט שטאַרק, זעהר שטאַרק דאָס בעגעהרען, דעמאָלט וועל איך אייך דערצעהלען די מעשה:

אַ מאָל איז געווען אַ יונגעלע, אַ יונגעלע מיט בלאָע אויגען.

ה. ד. נאמבערג.

דער זשארגאן.

(פֿארטזעטצונג)

די דריטע אַרט ווערטער בעצייכענען מענשען און אַלע די תּכונות און טהעטיגקייטען פֿון מענשען, וועלכע האָבען אַ מאָראַלישען כאַראַקטער. די אַלע בעצייכנונגען זענען נור העברעאישע און די סִבָּה דערפֿון צו פֿערשטעהען איז זעהר וויכטיג, כְּדֵי צו פֿערשטעהען דעם זין פֿון דעם יודישען נאַציאָנאַליזם איבערהויפּט. אויסער וואָס איין נאַציאָן אונטערשיידעט זיך פֿון דער אַנדערער דורך די שפּראַך, די מִנְהָגִים פֿון לעבען, דורך די מְסוֹרות פֿון דער געשיכטע און נאָך אַזוינע רוּחָנִיוּת זאַכען, וועלכע מען קען זעהען און הערען, אונטערשיידעט זיך נאָך איין פֿאָלק פֿון דעם אַנדערען דורך בעזונדערע תכונות פֿון פֿערשטאַנד און פֿון געפֿיהל, און די בעזונדערע תכונות פֿון דעם פֿערשטאַנד און פֿון דעם געפֿיהל זענען אין גרונד אויך דער נאַציאָנאַלער כאַראַקטער פֿון יעדעם פֿאָלק. כָּל זְמַן אַ פֿאָלק האָט אין זיך די בעזונדערע תכונות פֿון פֿערשטאַנד און געפֿיהל, איז עס אַ נאַציאָן, ווען עס האָט אֲפִילוּ אַלע אַנדערע צייכען פֿון אַ פֿאָלק, ווי די שפּראַך, די מְלוּכָה, און זאָ ווייטער פֿערלאָרען. דאָס בעסטע ביישפּיל פֿון אַזאַ נאַציאָן זענען די יודען. האָטש מיר ווילען דאָ ניט רעדען מִכֹּחַ די בעזונדערע תכונות פֿון דעם פֿערשטאַנד, וועלכע צייכנען אויס די יודישע נאַציאָן, ווייל כּדי די תכונות אויפֿצווייזען מוז מען ערפֿאָרשען די גאַנצע יודישע וויסענשאַפֿט, ליטעראַטור און געשיכטע און דאָרט אַרויסשיילען די נאַציאָנאַלע תכונות פֿון דעם יודישען פֿערשטאַנד און זעהען אין וואָס זיי אונטערשיידען זיך פֿון די תכונות פֿון אַנדערע נאַציאָנען. דאָס אַזוינע בעזונדערע תכונות פֿון פֿערשטאַנד זענען אָבער ביי יודען פֿאַראַן, דאָס האָבען מיר אויך געזעהען אין דעם, דאָס דער זשאַרגאָן האָט פֿאַר פֿיעל ווערטער, וועלכע בעצייכנען בעגריפֿען, רוּחניות־זאַכען, לעבעדיגע וועזען און תכונות פֿון זיי, וואָס דער פֿערשטאַנד קען זיי פֿערשידען פֿערשטעהען און בעאורטיילען, גענומען העברעאישע ווערטער, וואָרום די דייטשע און אַנדערע ווערטער קענען ניט אויסדריקען דאָס, וואָס דער יודישער גייסט מיינט און וויל זאָגען. ניט אין עֶרֶךְ צום פֿערשטאַנד איז דאָס יודישע געפֿיהל נאַציאָנאַל. אין דער יודישער געשיכטע אין אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל און אין גָלוּת זענען געוועזען בעזונדערע בעדינגונגען פֿון לעבען, וועלכע האָבען ביי דעם יודישען פֿאָלק אויסגעאַרבייטעט בעזונדע־ע תכונות פֿון כאַראַקטער, אַ בעזונדערעס מאָראַלישעס געפֿיהל, אַ בעזונדערעס פֿערהעלטניס פֿון איין מענשען צו דעם אַנדערען. דערפֿאַר האָט דער זשאַרגאָן פֿאַר אַלע תכונות, וועלכע האָבען אַ מאָראַלישען כאַראַקטער, גענומען העברעאישע און נור העברעאישע ווערטער. די געפֿיהלען, וועלכע דער יוד וויל מיט אַזוינע ווערטער אויסדריקען, זענען ריין נאַציאָנאַל און קענען ניט איבערגעגעבען ווערען דורך אַ אַנדערע שפּראַך. רַחֲמָנוּת, צְדָקָה, יוֹשֶׁר, אֱמֶת, שֶׁקֶר, בְּרָכָה, קְלָלָה, הרגנ'ען, גנב'נען, מַזִיק'ען, קָרוֹב, מִשְׁפָּחָה און נאָך; די אַלע נור העברעאישע ווערטער פֿון זשאַרגאָן האָבען אין זיך אַ מאָראַלישען כאַראַקטער און בעצייכנען יודישע נאַציאָנאַלע געפֿיהלען. נעהמען מיר לְמָשָׁל דאָס וואָרט קָרוֹב. אַ דייטשעס וואָרט דערפֿאַר פֿעהלט אין זשאַרגאָן, האָטש אַלע אַרטען פֿון קְרוֹבת'שאַפֿט זענען אויסגעדריקט אין דייטשער שפּראַך, ווי פֿאָטער, מוטער, קינד, זוהן, פֿעטער, מוהמע. פֿאַר וואָס איז דאָס? די אַרטען פֿון נאָהענטער קרובת'שאַפֿט ווערען פֿון אַלע נאַציאָנען גלייך געפֿיהלט, דערפֿאַר האָט דער זשאַרגאָן אָנגענומען פֿאַר זיי דייטשע ווערטער, אַ קָרוֹב איז אָבער נור אַ יודישעס געפֿיהל, און אין קיין פֿאָלק שפּילט ניט אַ קָרוֹב אין פֿאַמיליען לעבען אַזאַ ראָלע, ווי ביי יודען, דערפֿאַר האָט דער זשאַרגאָן גענומען דערצו אַ העברעאישעס וואָרט. דעם מאָראַלישען כאַראַקטער קען מען געפֿינען אין פֿיעל העברעאישע ווערטער פֿון זשאַרגאָן האָטש מען קען איהם ניט גלייך בעמערקען. פֿראַגען און אַנטוואָרטען זענען דייטשע ווערטער, וואָרום דאָס זענען אַלגעמיינע טהעטיגקייטען בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, פֿערקעהרט געברויכט דער זשאַרגאָן די העברעאישע ווערטער שְׁאֵלָה און תְּשׁוּבָה; דאָס וואָרט שאלה נעבען דעם דייטשען וואָרט פֿראַגע, ווען עס רעדט זיך מִכֹּחַ וועלטליכע זאַכען, און דאָס וואָרט תְּשׁוּבָה נור אין העברעאיש אָהן אַ גלייכעם דייטשעס וואָרט דערפֿאַר, ווייל אין דעם וואָרט תשובה ליגט אויך אַ געפֿיהל: אויף אַ תשובה וואָרט האָפֿט מען און מען איז וועגען דעם בעאונרוהיגט. געפֿיהלען דריקט דער זשאַרגאָן טהיילס אין העברעאיש טהיילס אין דייטש אויס, ווי לְמָשָׁל שִׂנְאָה, קִנְאָה, ליעבע, האָפֿנונג. אויך דאָ איז ריכטיג דער כְּלַל, דאָס די ווערטער, וועלכע האָבען אין זיך אַ מאָראַלישען כאַראַקטער, זענען העברעאיש.

די ווערטער, וואָס בעציהען זיך אויף דעם דענקען (די לאָגישע ווערטער) זענען אויך נור העברעאיש, ווי הֲקִירָה, סִבָּה, שַׁייכות וכו', דייטשע ווערטער זענען פֿאַר אַזוינע בעצייכנונגען ניטאָ. אויך דאָס וואָרט מיט דעם ערקלערט, דאָס די בעצייכנונגען דריקען אויס תכונות פֿון פֿערשטאַנד און האָבען דערפֿאַר אַ שטאַרקע נאַציאָנאַלע פֿאַרב. דער זשאַרגאָן האָט גענומען דערצו די נאַציאָנאַלע העברעאישע נעמען, כְּדֵי ריכטיג אויסצודריקען וואָס ער מיינט.

פֿערקעהרט זענען די ווערטער, וועלכע בעצייכנען איינפֿאַכע זאַכען, וועלכע מען קען אָננעהמען מיט די חושים, ווי אויך איינפֿאַכע תכונות און טהעטיגקייטען, עַל פִּי רוֹב דייטשע ווערטער אָדער שטאַמען פֿון אַנדערע שפּראַכען.

אַזוי זעהען מיר, דאָס אַלע זאַכען, פערזאָנען, פְּעוּלוֹת, תְּכוּנוֹת, בעגריפֿען און געפֿיהלען, וועלכע האָבען אַ נאַציאָנאַלע פֿאַרב, זענען אין דעם זשאַרגאָן אויסגעדריקט אין העברעאישער שפּראַך. די העברעאישע ווערטער זענען דער נאַציאָנאַלער יְסוֹד פֿון דער שפּראַך, דער יְסוֹד, וועלכער עס מאַכט די פֿרעמדע שפּראַך פֿאַר יודיש. צוריק האָט ווענען דעם פֿרעמדען יסוד די שפּראַך אָנגענומען דעם וואַכעדיגען כאַראַקטער פֿון אַ זשאַרגאָן. האָטש דאָס פֿאָלק האָט אין דער דאָזיגע־ שפּראַך גערעדט און געפֿיהלט, זיך געפֿרעהט און געליטען און זי איז געווען זיין פֿאָלקסשפּראַך, האָט דאָס פֿאָלק ניט געגעבען דער שפּראַך די הייליגקייט פֿון אַ אייגענע שפּראַך; עס האָט שטענדיג געוואוסט און געפֿיהלט, דאָס זיין אייגענע שפּראַך איז אַ אַנדערע, דאָס וואָס דאָס פֿאָלק האָט עס ניט געהאַלטען פֿאַר זיין אייגענע נאַציאָנאַלע שפּראַך, האָט אויך גורם געווען, דאָס די שפּראַך איז איבערהויפּט ניט געוואָרען קיין שפּראַך, און האָט זיך נור אויסגעבילדעט אין אַ זשאַרגאָן, אין אַ געמיש פֿון שפּראַכען אָהן פֿעסטע פֿאָרמען און אָהן אַ גראַמאַטיק. אויסער די איינִיגע גראַמאַטישע פֿאָרמען פֿון אַט דער שפּראַך, וועלכע זענען גענומען געוואָרען פֿון דייטש און העברעאיש און וואָס אָהן זיי קען איבערהויפּט קיין שפּראַך ניט עקזיסטירען זענען דאָרט ניטאָ קיין פֿעסטע פֿאָרמען פֿון אַ שפּראַך. נייע שפּראַכען דרינגען אין דעם זשאַרגאָן מיט אַ לייכטיגקייט אַריין און מאַכען פֿון איהם נאָך אַ גרעסערען געמיש. די אויסשפּראַכע פֿון די ווערטער ווערט פֿערענדערט, ווי יעדערען איז לייכטער זיך אויסצודריקען, עס פֿערבייט זיך אַ וואָרט פֿאַר אַ וואָרט און נאָך מעהר איין תְּנוּעָה פֿאַר איין אַנדערע, אַ פַּתַּח אַנשטאַט אַ קָמַץ און צוריק, אַ סֶגוֹל אַנשטאַט אַ פַּתַּח, אַ קָמַץ אַנשטאַט אַ חִרִיק, דאָס איז אַלעס ערלויבט. די אויסשפּראַכע איז אָפֿט אַ מְשׁוּנה'דיגע, אַ ווילדע, און וואו עס איז שווער זיך אויסצודריקען און געבען צו פֿערשטעהען אַלע פֿיינהייטען, העלפֿט מען זיך אויס מיט דער מימיק, מיט די בעוועגונגען פֿון קערפּער. קאַלט, איבערלעגט, רוהיג קען מען אין זשאַרגאָן ניט ריידען, נאַר מיט היט'ץ, מיט בעוועגונגען, מיט בעזונדערע בעטאָנונגען פֿון דער שטימע, וועלכע עס מאַכען אויף די, וועלכע עס רעדען אין אַ אויסגעבילדעטער שפּראַך, דעם איינדרוק פֿון עטוואָס ווילדעס און משונה'דיגעס.

(פֿאָרטזעטצונג קומט)

ד"ר נ. סירקין.

דרוקפעהלער.

אין נומער 37, אין דעם ארטיקעל „די רבנים און דער ציוניזם“ איז געדרוקט על פי טעות: „מיט א ווילדער פאנטאזיע“, עס האָט געדאַרפט שטעהן: מיט אַ ווילדען פאנאטיזם.

פיר ד' רומענישע יודען:

שמחה לויענבערג אין קוטאיעוויץ צו דער חתונה פֿון הערדן ישראל אדם מיט פרל. ב. זשוק — 1 רו"כ.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau.

